

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R. P. Sebast. Izquierdo Alcarazensis Soc. Iesv, svpremis
Inquisitionis Senatvs Censoris, Et Olim Complvti SS.
Theologiæ Professoris. Pharvs Scientiarvm**

Izquierdo, Sebastián

Lugduni, 1659

Dispyt. VIII. De obiecto humanæ intellectionis & primum de Actu obiectiuo
in vnuersum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95620](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95620)

TRACTATUS III.

D E

OBIECTO INTELECTIONIS humanæ.

QUAMQVAM de obiecto intellectionis humanæ multa sparsim in superioribus dicta sunt, multò tamen plura dicenda restant, adeò ut hic Tractatus non possit non esse ceteris longior. Oportet enim in eo aliquot disputationes ex vniuersaliore Metaphysica parte, quam Primam Philosophiam dicunt, petitas inserere; utpote, quarum doctrina tum ad ea, quæ deinceps statuenda sunt, tum ad presentis operis integritatem, & perfectionem omninò necessaria videtur. Sunt autem disputationes de Actu, & potentiâ in vniuersum: de Ente, Essentiâ, & Existentiâ: de Statibus rerum: de Ente possibili, impossibili, necessario, & contingente: de Distinctione, & identitate: de Connexione, & oppositione, &c.

DISPUTATIO VIII.

De obiecto humanæ intellectionis.
Et primum de actu obiectiuo
in vniuersum.

QUONIAM actus obiectiuus, qualis per omne verbum significatur potissimum nostri intellectus obiectum est, utpote in quem vniè tendit potissima eius operatio nempe iudicium, iuxta doctrinam supra statutam disp. 2. §. 4. ab eo duximus exordium. Etsi enim disputatio de illo bona ex parte sit metaphysica, aliena ab hoc loco non est, tum quia bona etiam ex parte presentis instituti est propria; tum maximè quia ad ceteras, quæ deinceps sequentur valde est prærequisita.

QVÆSTIO I.

Quodnam sit obiectum humanæ intellectionis
in vniuersum?

Sermo est de intellectione, quam intellectus humanus pro statu presenti, quoquo modo potest habere oriundam ab speciebus sensibilibus, per

quas intelligit quæcumque ab ipso pro statu isto veniunt intelligenda, ut supra disputatione 1. quæst. 1. statutum est.

Propositio 1.

Omne verum obiectum, quod Deus intelligit, ab intellectu humano suo modo intelligibile est pro statu presenti.

Ita omnes. Et ratione probari potest. Quia hoc ipso quod intellectus humanus cognoscit aliqua, quorum non habet proprias species, utendo ad id speciebus alienis, quas habet acquisitas per sensus, ut experientia monstrat, conficitur, cætera cuncta pariter per species alienas posse ab illo cognosci: quia de omnibus est eadè ratio. Si tamen ad omnia cognoscenda principia habere possit idonea, per quæ ad specierum alienarum vsum pro cognoscendis omnibus possit induci; qualia potest habere quidè. Quia nihil est pro quo nequeat saltem habere testimonium Dei; aut aliud quodpiam sufficientissimum principium ad cognoscendum illud. Et sane sub conceptus vniuersales, quos intellectus humanus format, teste experientia, omnia verè intelligibilia cadere, manifestum est. Ea enim cuncta comprehendunt conceptus entis veri, entis intelligibilis, & cæteri huiusmodi.

Ex quo patet, omnia omnino possibilia, & impossibilia ab intellectu humano intelligi posse, quia in omnibus sunt veritates obiectivæ intelligibiles à Deo seu per assensum, seu per dissensum, ut est certissi

certissimum. Adde tamen hoc ipso, quod intellectus humanus cognoscit per species alienas, qualiter Deus non potest, multas posse illum excogitare chimeras, quæ in mentem Dei non possunt cadere formaliter, sed æquivalenter duntaxat, vt *infra disput. 11. exponemus.*

Propositio 2.

Non solum vera, sed falsa etiam sunt ab intellectu humano intelligibilia.

Quatenus ille perinde ac vera falsa etiam iudicare potest deceptus, vt est notissimum. In quo ab intellectu diuino differt, qui falsa hoc pacto iudicare non potest: quia nullomodo potest decipi. Tamen illi de illis quasi reflexe iudicet falsa esse, quia hoc est verum.

Porro intellectus noster, sicut & quilibet alius, non tangit obiectum quoduis eorum, quæ cognoscere potest, sub ratione veri formaliter siue falsi, sed materialiter id, quod verum, aut falsum est quamuis etiam formalem denominationem veri & falsi cognoscat oriundam à cognitione possibili eius, quod verum aut falsum dicitur, iuxta dicta *supra disput. 3. quest. 7.* In quo nulla controuersia, quæ de re sit existere potest.

Esse autem ab intellectu nostro aut verè, aut falsè iudicabilia obiecta tam per assensum siue iudicium affirmatiuum; tam per dissensum, siue iudicium negatiuum indubitatum omnino est. Quomodo autem per iudicium negatiuum non in carentiam rei negatæ per modum accessus, sed in rem ipsam per modum recessus tendat intellectus humanus, sicut etiam diuinus. Quomodo item carentiæ, seu negationes rerum nihil sint in se cognoscibile. Tamen à nobis in substitutis alienis ad instar entium cognoscantur superius *disput. 2. quest. 4. proposit. 4.* expoluimus explicaturi amplius & probaturi *disput. 9. quest. 3.*

QVÆSTIO II.

Quid sit actus in vniuersum?

Actum appellant vniuersim Philosophi, præsertim antiquiores, quidquid significatur per verbum, & per tempora coniungatur. Estque propriissimum obiectum humani iudicii, vt *supra disput. 2. quest. 4.* statutum est. Ea quippe est, vt ibi dicebam, mira intellectus nostri proprietas pro statu præsentis, vt nihil omnino iudicare possit absque duobus saltè terminis, siue conceptibus obiectiuis, quorum alter verbo, alter nomini, siue verbi supposito, vt vocant Grammatici, correspondeat. Dicitur autem conceptus significatus per verbum actus: quia non potest non à nobis concipi instar cuiusdam exercitij actualis alterius conceptus respondentis verbi supposito, quem Logici & Metaphysici subiectum dicunt. Vnde actus per verbum significatus è genere relationum, siue respectuum est. Respiciet enim, & subiectum, cuius est actus, & terminum, circa quem per talem actum ipsum subiectum exercetur. Exemplo sit actus, quo dicitur voluntas amare bonum: ille enim & significatur per verbum *amò*, & est exercitium, quo voluntas se se circa bonum exercet, & ex suo conceptu respicit tum voluntatem, cuius est actus, tum etiam bonum, circa quod est. Idemque reperitur in omni actu, qui per quoduis ver-

bum significatur, ex proprio conceptu. Nam omnes similem sibi vendicant conceptum obiectiuum in mente nostra; cum omnes eodem modo concipiantur; sicut eodem significantur, atque coniungantur per verba.

Hinc primò fit, omnem actum significabilem per verbum, distinctum esse ex suo conceptu à subiecto, cuius est exercitium, & à termino circa quem versatur, vt non possit non concipi à nobis quasi adhærescens ipsi subiecto, ipsumve tangens intrinsecè seu immediatè: quia nihil exerceri concipitur per aliquid à se loco distitum. Terminum verò nihil vetat eminus respici per actum, vt cernere licet in actu videndi parietem procul positum.

Secundò fit, non aliter concipi à nobis (idque ex necessitate naturæ pro statu præsentis) distinctos à subiecto, & à termino actus cum vtroque identificatos realiter, quam qui re ipsa ab vtroque distincti sunt: quia modus concipiendi, & iudicandi vtroque idem in nobis est, vt dicebam, atque ita congenitus nostro intellectui pro hoc statu, vt nullatenus pro arbitrio possit esse alius & alius. Itaque cum dico Deum posse existere, aut Deum existere, non minus mihi sunt diuersi conceptus obiectiui, Deus, potentia ad existendum, & existentia, quam cum dico Deum producere creaturam, sunt mihi diuersi conceptus, Deus, productio creaturæ, vt ipsa creatura. Nec minus mihi apparet Deus in priori casu quasi se exercens per actum primum potentie ad existendum, aut per secundum existentiam, tanquam subiectum quoddam eius, quam apparet in posteriori quasi se exercens per actum productionis creaturæ, & vt eius subiectum: subiectum quippe actus appellamus in vniuersum id, cui actus siue primus, siue secundus, iuxta diuisionem postea tradendam, velut exercitium quoddam eius per iudicium tribuitur: est enim sermo de subiecto prædicationis.

Vnde fit tertio: quando id, quod significatur per verbum subiectoque prædicationis per nostrum iudicium tribuitur, reuera & physice non est actus eius, eo quod vel est quid identificatum, vel quid ex parte saltem extrinsecum ipsi, iuxta dicenda postmodum, non posse non talem euadere per nostram rationem; per quam proinde relatio erit: cum omnis actus ex proprio conceptu respectus quidam sit, vt diximus. Per quod iam patet, vnde suam ducat originem copiosa illa relationum rationis leges, quas antiquiores scholastici passim, & non parum vnanimiter adstruunt, dum proprios rerum, siue essentialium perscrutantur conceptus, constituentes videlicet formaliter per relationem rationis identitatem, bonitatem, decretum Dei, omnipotentiam, malitiam peccati, & alia id genus. De quibus omnibus plura sunt dicta *quest. illa 4. citata.* Cæterum, quo pacto huiusmodi respectus rationis fictitij non sint, sed supposititij; ex dictis *disput. 2. quest. 3. conclus. 7.* notum est: Constatque amplius ex dicendis *disput. 12.* Quomodo autem actus, eiusque subiectum, aut terminus conceptus sint ex parte obiecti distincti, præcisique per rationem nostram etiam quando in se realiter sunt indistincti ex dicendis *disput. 10. quest. 9.* compertum fiet.

Igitur actus in vniuersum formaliter, & prout à nobis concipitur, ita describi potest. Est conceptus obiectiuus significabilis per verbum, tanquam exercitium quoddam alterius conceptus. Conceptus autem obiectiuus, cuius actus est exercitium; subiectum actus appellatur: id verò, circa quod per actum ipsius subiectum exercetur, vel circa quod actus

actus versatur, vel in quod tendit, terminus ipsius actus vocandus venit vniuersim, vt constat ex dictis. Ex quibus etiam patet actum ex proprio conceptu veluti quendam modum esse seipso immediatè affixum subiecto, cuius actus est, siue illud immediatè tangentem, seque etiam ipso respicientem terminum, circa quem versatur.

13 Ex quo tandem colligitur, reliquas formas, quæ non se ipsis immediatè, sed media vnione superaddita, aut media receptione subiectum informant, vel ipsi adherent, aut inhaerent, improprie, & translaticie tantum vocari actus, vel quod fundamentum præbent, vt actus aliquis formalis, & proprius subiecto, cui insunt, ab intellectu tribuatur, vel quod dum subiectum eis vnitur, aut illas recipit, verè exercetur circa illas per actum proprium vnionis, aut receptionis earum, ad tale vnue actum proprium secundum de actu primo, siue de potentia reducit. Crediderim autem eiusmodi formas non ideo dictas actus ab Aristot. quod per illas actuatur subiectum, seu de potentia ad actum reducit, vt vulgo circumfertur inter modernos; sed quod subiecto præbent potentiam, quæ quidam actus primus est, ad exercendas aliquas operationes ipsorum proprias. Ob id enim definiens Philosophus animam, quæ è genere talium formarum est, dixit lib. 2. de Anim. cap. 1. text. 6. *Anima primus est actus, perfectioque corporis naturalis potentia vitam habentis.*

14 Substantia autem simplex, qualis est Angelus, propterea duntaxat actus subsistens ad distinctionem actus informantis vocari solet: quia non est potentia perfectibilis intrinsecè per aliam substantiam, vti materia prima rerum corporearum per formam perfectibilis est, & ideo absolute potentia dicitur. Quo iure Deus etiam similiter actus purissimus appellatur: quia per nihil aliud sibi accrescens perfectibilis est. Verum huiusmodi loquutiones minus propriè nomen actus vsurpant, vt patet ex dictis.

15 Porro actus quilibet propriè dictus, de quo hic tractamus, trifariam à nobis concipi solet. Primò vt exercitium actuale subiecti: quia ratione significatur per verbum. Secundò cum abstractione quadam: quo pacto significatur per nomen verbale: tertio vt compositum cum subiecto: quo modo per participium verbi significatur; & in concreto sumi dicitur, iuxta latius dicta disp. 2. quæst. 4. Confess. 3.

QVÆSTIO III.

Quomplex sit actus?

16 **Q**Uot sunt conceptuum obiectiuorum significabilium per verba diuersa genera; tot genera diuersa sunt actuum, vt constat ex dictis q. 2. omnes tamen ad quædam certa capita sunt in præsentia retinendi.

Diuisio 1.

17 Et primum actus vniuersalissimè sumptus in physicum, & metaphysicum est diuidendus. Deinde Physicus in intrinsecum per adhesionem: extrinsecum, & semiextrinsecum. Metaphysicus autem in intrinsecum per identitatem, & semiextrinsecum.

Actum physicum voco illum; qui physicè est superadditus subiecto, cuius actus est, ab eoque subinde adequatè distinctus physicè. Metaphysicum autem eum appello, qui per rationem nostram duntaxat est superadditus suo subiecto, cum eoque

Pharus Scient. Tom. 1.

proinde re ipsa idem est saltem inadæquatè. Deinde Physicum intrinsecum per adhesionem dico illum actum, qui re ipsa formalis est, per eumque subinde re ipsa formaliter exercetur subiectum, tanquam per quoddam exercitium formale realiter sibi adiunctum seu adhærens, se verò tangens intrinsecè, seu immediatè. Tales sunt actio respectu agētis, passio respectu passi, vniō respectu extremi vniti, & vniuersim omnis modus realis significabilis per verbum respectu rei, cuius est modus. Actus autem physicus, aut extrinsecus, aut semiextrinsecus per adhesionem ille dicendus venit, qui cum per rationem nostram duntaxat sit actus formalis, à fundamentis tamen desumitur distinctis adequatè à subiecto, quorum aut omnia, aut aliqua ipsi subiecto non adherent. Prioris exemplum sunt actus, quo paries videri dicitur, & quoduis obiectum cognosci; actus quo voces significare dicuntur; & similes. Posterioris autem exemplum sunt actus, quo vnus homo dicitur cum altero colloqui, aut contrahere, aut concurrere, actus quo sensus aliquis externus honestè operari dicitur, aut peccare, & ceteri huiusmodi.

Iam verò actus metaphysicus (qui re ipsa nunquam potest esse formalis, sed tantum fundamentalis, duntaxatque subinde est formalis per rationem nostram, vt patet) tunc dicitur intrinsecus per identitatem, quando adequatè est identificatus re ipsa cum subiecto, cuius est actus, vt pote formalitas quedam eius per modum actus, seu exercitij à nobis concepta. Tunc verò dicitur semiextrinsecus, quando fundamēta, vnde sumitur, partim sunt identificata, & partim distincta re ipsa à subiecto, cuius est actus. Prioris generis sunt potentia, qua Deus dicitur posse intelligere, aut posse existere, & ipse actus tum intelligendi, tum existendi. Identitas, qua dicitur animal identificari cum rationali, & alij actus huiusmodi. Posterioris autè generis sunt omnes actus, qui interueniūt in denominationibus semiextrinsecis desumptis tum à natura subiecti denominati, tum ab aliis fundamentis extrinsecis, & ceteri huiusmodi, vt cum dicimus. Petrum assimilari Ioanni. Ioannem distingui à Petro. Peccatum dissonare rationi. Ignem applicatum ligno posse illud comburere, &c.

Porro subiectum, cui conuenit actus physicus, physicum subiectum dicetur cum latitudine loquendo. (Nunc enim non agimus solum de subiecto physico pressius accepto, quale dicitur subiectum receptionis comparatione formæ receptæ) Metaphysicum autem subiectum appellabitur illud, cui conuenit actus metaphysicus. Pariterque terminus prioris actus terminus physicus, posterioris verò terminus metaphysicus dici poterit.

Obseruandum tamen est primò, vt rectè de actibus, & cum distinctione loquamur, solum actum physicum intrinsecum per adhesionem esse actum formaliter non tantum in mente nostra obiectiuè, sed etiam in se à parte rei. Ceteros verò seu physicos, seu metaphysicos duntaxat esse actus formaliter, prout sunt obiectiuè in mente nostra. Quocirca bifariam possumus de illis loqui, siue illos accipere. Etenim quilibet eorum aut potest accipi formaliter, pro conceptu scilicet formalis in superioribus exposito, quem nos eius formamus, quemque in mente nostra sortitur: quo pacto exercitium quoddam subiecti circa erminum est, atque aded respectus quidam rationis non fictus, sed supposititiu, iuxta doctrinam statutam d. 2. q. 3. Conf. 7. Aut potest accipi realiter, seu fundamentaliter, pro obiecto scilicet, seu conceptu reali cognito à nobis sub dicto formali conceptu. Quo pacto, si sit metaphysicus intrinsecus,

P forma,

formalitas erit identificata realiter, cum subiecto, cui attribuitur. Si verò sit aut metaphysicus semiextrinsecus, aut physicus, vel extrinsecus, vel semiextrinsecus aggregatum quoddam erit conceptum realiter inter se distinctorum: qui omnes fundamenta appellantur denominationis, aut semiextrinsecæ, aut extrinsecæ quæ per huiusmodi actum, seu per concretum eius subiecto denominato dicitur tribui. Quæ quidem fundamenta, si vnum subiectum denominatum excipias, indirectè, seu in obliquo accipiuntur, seu concipiuntur: cum tamen subiectum ipsum directè seu in recto capiatur, seu concipiatur.

21 Secundo, obseruandum est aggregatum eiusmodi fundamentorum, ex quibus istud denominatum, siue actum genus resultat, à nostròve intellectu definitur, quod proinde conceptum reale, seu fundamentalem eorum formali contrapositum dicimus; etsi aliquando coalescat ex pluribus entibus sumptis secundum totum quod ipsa sunt à parte rei; plerumque tamen non ex pluribus integris entibus, sed ex pluribus eorum formalitatibus ab aliis eorundem præcisè obiectiue coalescit. Quando autem ex pluribus integris entibus, & quando ex pluribus plurium entium formalitatibus tanquam à suo fundamento sumatur actus ex natura principiorum determinantium intellectum ad talem actum cognoscendum diiudicandum est, iuxta doctrinam

22 *generalem statutam disput. 2. quest. 3.*
Denique quoniam per actum subiectum denominari dicitur, ipseque actus vniuersè subiecti denominatio appellatur, præsertim quando in concreto adiectiuo sumitur, iuxta doctrinam supra statutam *disput. 2. quest. 4.* quot modis actus ipse diuiditur, totidem denominatio diuidi solet. Atque ita iuxta diuisionem datam alia erit denominatio physica, alia metaphysica, & physica alia intrinsecæ, alia semiextrinsecæ, alia extrinsecæ per adhesionem. Metaphysica autem alia intrinsecæ, alia semiextrinsecæ per identitatem. Paritèrque iuxta diuisiones sequentes actus poterit vnusquisque, prout sibi placuerit, denominationem diuidere.

Diuisio 2.

23 Deinde actus seu physicus, seu metaphysicus in rectum, & circularem diuidendus est.

Rectum appello eum, per quem subiectum exercetur circa aliud quidpiam à se distinctum. Circularem verò eum, per quem subiectum exercetur circa seipsum. Pro exemplo prioris ex physicis sint actio, passio, vnio, & ceteri huiusmodi. Ex metaphysicis potentia, dissonantia, conuenientia vnus cum alio, vel ad aliud, & similes. Pro exemplo autem posterioris ex physicis sit cognitio, qua intellectus cognoscit se ipsum; amor, quo voluntas se amat, & substantia, qua substantia in se ipsa subsistit. Ex metaphysicis identitas, siue actus essendi, quo vnumquodque asseritur esse ipsummet, conuenientia, qua vnumquodque sibi ipsi conueniens, seu bonum dicitur. Ex quo patet eiusdem ad seipsum bene posse esse relationem, siue respectum non solum ratione nostra, sed etiam reipsa. Quidquid vulgò in oppositum dici solet.

Diuisio 3.

24 Præterea actus vniuersim acceptus in actum primum, & actum secundum diuiditur celebri diuisione.

Vocatur autem actus primus ille, qui per verbum *posse* significatur, & in abstracto per nomen verba-
le *potentia* dicitur. Actus verò secundus est quilibet alius per aliud quoduis verbum significatus. Idcirco autem potentia optimo iure vocatur actus primus; quia & est actus significabilis per verbum, & ceteros omnes actus aliorum verborum antecellit, qui subinde vocantur actus secundi. Etenim vbi-
cumque est aliquis actus reliquorum, ibi præsto adest potentia siue actus primus illi respondens. Nam, qui videt, potest videre, qui cognoscit potest cognoscere; qui currit, potest currere; qui existit, potest existere; qui vnitur, potest vniri; qui producit, potest produci, &c. Vnde illud vulgare axioma emanauit. *Ab actu ad potentiam bona est consequentia*: hoc est, ab actu secundo ad actum primum. Omnis enim actus secundus essentialiter connectitur cum actu primo; neque sine ipso potest consistere; non tamen è conuerso. Quo fit, ut actus primus in quantum actus primus prior natura sit, quam secundus, ob idque primus appellatur tum prioritate inconnexione non mutua secundum seriem connexionis, tum prioritate quadam rationis secundum seriem originis, prout infra suo loco monstrabimus.

Rogabis, qua ratione actus primus, seu potentia
25 definitur possit? Respondeo stricte loquendo indefinibilem esse iuxta doctrinam terminorum definitibilium, indefinibiliumque suo loco tradendam: quia est terminus omnium notissimus: atque adeo amplius non potest explicari, quam si dicamus, *Potentia est, qua vnumquodque posse aliquem actum dicitur*. Aduertere tamen hic oportet nomine *actus* absolute, & sine addito pronuntiato tantum intelligi actum secundum. Potentia enim nunquam per nomen *actus* absque additamento *primus* significatur. Hinc.

Diuisio 4.

26 Actus alius venit dicendus possibilis, alius impossibilis, alius necessarius, alius contingens subiecto, cuius actus concipitur. Idque vel simpliciter, & sine addito, vel cum addito *naturaliter*, aut *moraliter*.

Ille actus simpliciter est possibilis suo subiecto, ad quem in subiecto ipso datur potentia aliqua: impossibilis verò simpliciter, ad quem datur omnino nulla. Simpliciter necessarius, ad cuius contradictorium nulla datur omnino: & simpliciter contingens, ad quem, & ad eius contradictorium seorsim aliqua datur. (Dicuntur autem actus contradictorij ij, quorum alter negatio alterius est) actus verò naturaliter possibilis subiecto est, ad quem subiectum habet potentiam naturalem, id est, consensaneam iuri naturæ, valentemque citra miraculum exercere ipsum actum. Naturaliter impossibilis, ad quem non datur in subiecto talis potentia. Naturaliter necessarius, ad cuius contradictorium non datur. Et naturaliter contingens, ad quem, & ad eius contradictorium seorsim datur. Denique ille actus moraliter possibilis subiecto est, ad quem subiectum non solum simpliciter, & naturaliter, sed insuper prout res moraliter, & humano modo solent contingere, potentiam habet. Impossibilis autem moraliter, ad quem in subiecto non est eiusmodi potentia. Necessarius moraliter, ad cuius contradictorium non est. Et contingens moraliter, ad quem, & ad contradictorium seorsim est. Hinc rursus.

Diui

Divisio 5.

27 Tum potentia, tum impotentia, à quibus actus appellatur, eundemque possibilis aut impossibilis, aut necessarius, aut contingens, alia est metaphysica, alia physica, alia moralis sumptis his vocibus *metaphysica*, & *physica* aliter quam supra *divisio* 1.

Ea potentia, aut impotentia subiecti dicitur metaphysica, à qua actus simpliciter euadit aut possibilis, aut impossibilis, aut necessarius, aut contingens ipsi subiecto, iuxta dicta *divisio* 4. Ea autem dicitur physica, à qua actus naturaliter talis euadit. Ea denique moralis, à qua actus euadit talis moraliter: unde consequenter ipsa possibilitas, aut impossibilitas, aut necessitas, aut contingencia actus, alia metaphysica, alia physica, alia moralis venit dicenda: ipseque actus rursus aut metaphysicè, aut physicè, aut moraliter possibilis; similiterque vel impossibilis, vel necessarius, vel contingens.

28 Vnde præterea subiectum actus ab eisdem terminis aut potens, aut impotens, aut necessitatus, aut indifferens ad actum ipsum denominatur, sua seruata proportionem. Idque vel metaphysicè, vel physicè, vel moraliter. Insuper neutraliter dici solet passim; tale subiectum per talem actum exerceri, aut possibile, aut impossibile, aut necessarium, aut contingens esse. Idque vel metaphysicè, vel physicè, vel moraliter: ut possibile est metaphysicè existere secundum mundum: impossibile Deum mori: necessesse, seu necessarium Deum existere. Contingens existere Petrum. Possibile est physicè Petrum mori. Impossibile Petrum volare: necessarium ignem calefacere: contingens Petrum se occidere. Possibile est moraliter Petrum loqui. Impossibile Petrum se occidere: necessarium Petrum se amare. Contingens Petrum sedere, &c.

29 Speciatim verò subiectum, cui actus existendi est possibilis, aut impossibilis, aut necessarius, aut contingens, adiectiue, & absolute appellari solet possibile, aut impossibile, aut necessarium, aut contingens. Idque etiam vel metaphysicè, vel physicè, vel moraliter: sic dicitur absolute tale ens est possibile, aut est impossibile, aut est necessarium, aut est contingens, hoc ipso, quod tali enti est possibilis, aut impossibilis, aut necessarius, aut contingens actus existendi: hanc enim iste actus præ cæteris prærogatiuam habet. A potentis enim, aut impotentis cæteris quibusque actibus respondentibus non denominatur subiectum absolute possibile, aut impossibile, aut necessarium, aut contingens, quemadmodum à potentia, aut impotentia ad existendum; tamen si denominatur potens aut impotens, aut necessitatum, aut indifferens ad tales actus, neutraliterque dicitur, ut notatum est; tale subiectum per tales actus exerceri possibile, aut impossibile, aut necessarium, aut contingens esse.

30 Porro subiectum actus, cui actus necessarius atque adeo ei necessario annexus est, quodque subinde ad actum ipsum necessitatu dicitur, cum eodè etiam dicitur connecti, siue conexum esse, id est, veluti colligatum ipsi iuxta dicenda generatim de connexionem rerum infra suo loco. Connexio autem huiusmodi penes naturam necessitatis aut metaphysica, aut physica, aut moralis erit iuxta dicta. Subiectum autem actus, cui actus impossibilis est, cum contradictorio ipsius actus conexum erit iuxta dicenda etià ibidem; idque similiter vel metaphysicè, vel physicè, vel moraliter. Quoties autem subiectum cum aliquo actu conexum est, & cum potentia ad talem actum

Pharus Scient. Tom. I.

eodem modo conexum est, siquidem actus sine potentia nequit subiecto conuenire; neque subiectum potest absque potentia ad actum per actum ipsum exerceri. Sed de his *infra* plura.

Aduertendum tamen hic est vnicam potentiam ad existendum, quam vnumquodque subiectum potens existere habet, inter omnes cæteras, vulgo potentiam logicam dici. Huius tamen appellationis neque necessitatem, neque fundamentum idoneum video. Quocirca huiusmodi nomenclatura reiecta, nunquam ego talem potentiam logicam nuncupabo, nisi referendo aliorum loquendi modum, sed vel metaphysicam, vel physicam, vel moralem iuxta traditam diuisionem: potest enim illa, sicut & pleræque alia intra suum genus tres eas differentias subire, vt satis ex se notum est.

Divisio 6.

Actus primus, siue potentia in vniuersum in actum primum proximum, & in actum primum remotum; siue in potentiam proximam, & remotam celebri etiam diuisione diuiditur.

Potentia proxima, quæ etiam immediata venit dicenda, ea est, ad quam immediatè sequitur actus secundus, cuius est potentia; vel eentè ea, cuius terminus immediatus est actus secundus talis potentie proprius. (Potentia quippe, seu actus primus circa actum secundum, vt circa terminum versatur, perinde atque actus secundus circa alium terminum versari solet: vt ex superius dictis constat.) Potentia autem remota, siue mediata est illa, quæ non immediatè, sed mediatè versatur circa actum illum, cuius potentia remota dicitur: alii videlicet actibus, potentii, quæ interpositis. Concipienda itaque est series quædam extensa potentiarum, & actuum sibi continuo quodam ordine succedentium, quo pacto aliæ quæque res secundum seriem ordinatæ singulæ singulis succedunt in ea serie, quam componunt, iuxta doctrinam vniuersalem ordinum *inferius suo loco* tradendam. Ita quidem vt prima potentia seriei (supponamus nunc dari primam, de quo postea immediatè terminetur ad suum proprium actum, & ex hoc, aut eius termino, aut vtroque resultet constituta secunda potentia qua etiam terminatur ad proprium actum; & ex hoc rursus, vel termino eius, vel vtroque resultet tertia potentia, quæ pariter ad ad suum actum terminata progignat quartam, & ita deinceps. Dicimus ergo potentiam quamlibet dictarum comparatione proprii actus proximam, siue immediatam esse: remotam verò siue mediatam comparatione actuum reliquorum ei succedentium: nimirum primam comparatione actuum secundæ, terciæ, & quartæ; & secundam comparatione actuum terciæ, & quartæ, & tertiam comparatione actus quartæ. Vnde eo magis remota potentia erit, quò longior fuerit series, seu pars seriei, actuum, & potentiarum interuenientium ab illa ad actum, comparatione cuius remota dicitur, vt constat.

Porro potentia proxima, & remota aut possunt esse adæquate inter se distinctæ, vt si entitas A. producat terminum B; & entitas B se sola producat terminum C. quo casu entitas B. seorsim ab A. erit potentia proxima actus productionis termini C. cuius A. erit potentia remota seorsim pariter à B. Aut possunt esse inadæquate solum distinctæ inter se, vt si A. producat B. rursusque A. & B. simul producant C. tunc enim A. & B. constituent potentiam proximam actus productionis termini

P. 2

C. cuius

C. cuius A. solam erat potentia remota. Et hoc secundo modo substantia quælibet creata, quæ aliis indiget accidentibus, aut conditionibus ad operandum, potentia remota appellatur talis operationis, quatenus seipsa potest cum talibus accidentibus, vel conditionibus coniungi, quibus positus per eorum consortium reddetur proximè potens ad operandum: eiusmodi quippe præterea coniunctio quidam actus interpositus seu intermedius est significabilis per verbum, ut patet.

- 34 Observare tamen oportet, illam potentiam tantum solere dici remotam comparatione alicuius actus, quæ de nomina talique modo proprii subiectum potens causare illam, nempe remotè, ut evenit in exemplis propositis. Quod fere evenit quoties ex potentiis, & actibus eiusdem generis series componitur; non verò itidem quādo coalescit ex potentiis, & actibus diversorum generum. Avus enim potens remotè dicitur causare nepotem, & ex eo quod potest proximè causare filium, qui poterit proximè causare ipsum nepotem; sicuti causa causæ cōmuniter dici solet causare filium, nempe remotam. Non tamen dicitur pater potens remotè Roman ire, & Papam videre, ibique uxore ducere, &c. Ex eo quod proximè potest causare filium, qui poterit proximè ea cuncta præstare. Similiterq; ferme contingit in similibus casibus.

Divisio 7.

- 35 Amplius actus uniuersè sumptus diuiditur in positium, & negatiuum.

Actus positium est, qui ex conceptu suo aliquid in rerum natura ponit. Negatiuum autem, qui non ponit, sed potius aufert, siue remouet. Appello enim actum negatiuum negationem, seu carentiam cuiuslibet actus, qui quidpiam positium recipit. Quamquam enim negatio, seu carentia actus à parte rei prorsus sit nihil, ut constabit ex dicendis *disp. 9. q. 3.* Quia tamen ea à nobis concipitur, ut aliquid cum fundamento subsistente, de eaque ut sic, ac si esset actualis quædam remotio actus philosophamur; & quidem vere per quamdam æquiualentiam, ut explicabimus *ibid.* idcirco illam non absiure inter actus recensemus, & actum negatiuum, contra ponendo illum positium, appellamus. Itaque negationem, siue carentiam cuiuslibet actus, siue secundum, siue primum, actum negatiuum dicimus uniuersè.

- 36 Duo tamen sunt adnotanda. Primum, non solū ad actum secundum positium, sed etiam ad carentiam cuiuslibet actus, quam actum negatiuum vocamus, potentiam positui dari, quando id, quod potest carere actui, est quid positium, utpote quod à suam entitate positua potissimū denominatur potens illo carere: est in tali denominatione negatio insuper, seu potius non esse alicuius quandoq; ex connotato inuoluatur. Potentia enim, cuius fundamentum potissimum atq; directum est positium, positua dicitur absolute: tamen si aliquid eius fundamentum obliquū ex connotato complectens illam sit negatiuum, ut patet in potentia proxima ad amorem voluntatis creatæ quæ ab omnibus positua censetur, etsi cōpleatur ex connotato, ut verè complectitur per carentiam prædeterminationis ad odium, siue per non existentiam eius. Vnde colliges carentiam, seu negationem potentie positue inter actus secundos negatiuos venire recensendā, etsi sit carentia actus primi: tum quia ad ipsam datur in subiecto carente alius actus primus, siue potentia: tum quia ea per verbum *carere*, seu *negare*, non per verbum *posse* significatur: solus autē significatus per verbum *posse* est actus primus, ut constat ex dictis.

Vnde secundum notandum sequitur: etsi carentia actus bene actus negatiuus vocetur, carentiam tamen potentie non bene dictam iri impotentiam negatiuam. Tum quia carentia potentie inter actus secundos negatiuos censetur, ut diximus, quocirca potius actus negatiuus, quam potentia negatiua dicenda venit. Tum quia nomen potentie negatiue illi potentie est referendum, quæ cum ex suo conceptu potentia sit, quid tamen negatiuum est, qualis est potentia, quæ negationibus tanquam subiectis à nobis tribui solet, dum illas potentes concipimus ad existendum, ad cōexistendum aliis ad terminandum sui cognitionem, &c.

Divisio 8.

Diuiditur etiam actus tam primus, quam secundus in actum actiuum, & actum passiuum. 38

Actus secundus actiuus generali appellatione appellatur quicumque significatur per verbum actiuum. Passiuus autem quicumque per passiuum.

Actus verò primus, seu potentia, iuxta hanc appellationem, actiua venit nuncupanda, quoties est potentia ad actum secundum actiuum: passiuia autem quoties est potentia ad passiuum. Strictius tamen solet sumi actus actiuus pro actione, quam vocant de prædicamento actionis: passiuus autem actus pro passione de prædicamento passionis, media qua in subiecto recipitur terminus per actionem productus. Et consequenter eiusmodi actuum potentie strictius etiam per denominationem sumptam ab ipsis actiua, & passiuia appellantur. Porro actus actiuus iuxta priorem acceptionem actio grammaticaliter vocari consuevit, passiuus autem passio grammaticaliter. Cum tamen iuxta acceptionem posteriorem actio & passio physica nuncupentur.

Mitto alias divisiones, quæ in actum insuper immediate cadere possent; aptius tamen cadent mediate, dum alios terminos transcendent, sub quibus actus continetur, in sequentibus diuidamus. 39

QVÆSTIO IV.

Quanam propositiones evidentes, aut alias certæ, seu per se notæ, seu demonstratæ ex terminis huius disputationis in superioribus expositis eliciantur.

Cum materia huius disputationis ad Metaphysicam bona ex parte pertineat, oportet ex terminis eius nonnullas propositiones elicere tum per se notas; tum demonstratas iuxta methodum præstitutam in præfatione ad lectorem.

Porro principia scientiarum, quæ ad Metaphysicam pertinent, ex terminisque subinde ad Metaphysicam spectantibus componuntur, ad duo capita reuocantur, nimirum ad definitiones, quibus scientie termini definiuntur, seu explicantur, & axiomata, quæ à propositionibus per se notis talis scientie nihilo differunt. De quo plura inferius suo loco. Igitur, quod ad præsentem disputationem attinet. Cum terminorum eius definitiones in duabus præcedentibus questionibus satis superque sint exposita, sequitur ut in præsentem imprimis propositiones per se notas, siue axiomata maioris momenti pertinentia ad eisdem terminos exhibeamus. postmodumque ex utraque principis aliquas propositiones per aliud notas maioris momenti itidem demonstremus.

Prope

Propositio 1.

- 42 Ex duobus actibus contradictoriis, alterum conuenire subiecto, & alterum non conuenire necesse est. Atque adeo utrumque simul subiecto conuenire, aut utrumque non conuenire, impossibile est.

Hæc propositio in illa recidit celebratissima axiomata. *Impossibile est aliquid simul esse, & non esse. Aut simul neque esse, neque non esse. Necesseque proinde est quodlibet esse, vel non esse. Tum vel deesse, vel non deesse.* Nihil quod impræsentiarum loquendo formaliter vniuersaliter proferatur, quatenus scilicet non solum in actu essendi aut substantiui, siue identificante, aut existenti, & in eius contradictorio reperitur; Sed etiam in omnibus omnino aliis actibus cum suis contradictoriis collatis. Dico tamen, loquendo formaliter: quia cum omnis affirmatio, aut negatio cuiuslibet actus de suo subiecto æquiualeuter possit reduci ad vnam affirmationem, aut negationem actus affendi substantiui siue identificantis, quem significat verbum *esse* substantiue usurpatum, iuxta dicta *disputatione 2. quæst. 4. conclus. 1.* sub illis axiomatibus. *Impossibile est aliquid simul esse, & non esse, &c.* sumpto *esse* substantiue æquiualeuter continetur hæc propositio, quam nos modo circa actum in vniuersum, & eius contradictorium proferimus. Quocirca quidquid pro maiore eius intelligentia notandum erat, cum sermo nobis sit de illis *disp. 9. q. 5.* notabitur.

Propositio 2.

- 43 Omnis actus superte conceptus, & essentia alicuius subiecti ad aliquem terminum, siue circa aliquem terminum actus est.

Sermo est de actu sumpto formaliter: quo pacto nequit non esse ex conceptu suo exercitium quoddam alicuius subiecti ad aliquem, seu circa aliquem terminum, vt constat ex dictis *quæst. 1.* Fieri tamen potest vt idem actus aut vnus dumtaxat, aut plurius subiectorum sit actus, atque adeo exercitium: tum aut circa vnum solum terminum, aut circa plures. Quia tamen id semper habet ex suo conceptu, & essentia; indefectibiliter habet. Proindeque impossibile est, vt vnus & idem actus formalis modo sit plurius subiectorum actus, modo vnus tantum; vel vice versa; aut modo ad plures, modo ad vnum terminum, vel e conuerso terminetur: sicut impossibile est vt idem actus modo huius, modo alterius subiecti, aut modo ad hunc, modo ad alterum terminum actus sit. Id namque esset mutare essentiam, quod repugnat.

- 44 Rogas, an actus hoc ipso, quod alicuius subiecti ad aliquem terminum suapte naturâ sit actus, cum tali subiecto, aut tali termino suapte natura necessario connexus sit? Respondeo esse connexum cum essentia, seu quiditate subiecti, & termini, secus cum existentia. Primum constat, quia nequit quidpiam suapte essentia esse actus huius subiecti ad hunc terminum præ cæteris, quin hoc subiectum, & hic terminum talem essentiam habeant distinctam à cæteris. Si enim hoc subiectum, & hic terminus aliud quid essent ab eo, quod sunt, actus non huius subiecti ad hunc terminum, sed illius ad alium esset actus suapte essentia: aliamque subinde essentiam ab ea, quam habet, haberet. Quod est impossibile. Secundum autem constat: quia esse actum naturâ suâ alicuius subiecti ad aliquem terminum actum, tantum sonat, esse illum conceptum respectiui, seu relatiui, tum

Pharus Scient. Tom. 1.

ad subiectum, tum ad terminum. Sunt autem multæ relationes cum eis conceptibus, ad quo se habent prout existentibus nullo modo connexæ, vt ex dicendis *suo loco* constabit. Et in præsentia constat primo in actu cognitionis falsæ, qui respectiuius est ad obiectum, tanquam ad terminum; & tamen sine obiectiuo ipso potest existere, & existit. A quo rursus tale obiectum cognosci dicitur actu quodam cognitionis passiuæ, cuius subiectum ipsum obiectum est: quo fit, vt talis actus sine subiecto detur, quod per illum exerceri concipitur. Tantumdemque cense de actu quo aliquid falsè apprehensum amatur à voluntate, quoque voluntas amat illud. Secundò actus, quo Petrus dicitur in hoc instanti mori, seu corrumpi, seu desinere esse, in hoc instanti, datur sine subiecto, cum quo proinde prout in hoc instanti existenti connexus non est; tamen si suapte conceptu sit actus eius. Tertiò actus, quo vnumquodque non existens dicitur existentibus carere, sine suo subiecto, atque etiam sine suo termino est: non ergo cum illis prout existentibus connectitur; potius illis necessario opponitur. Quartò actus oppositionis, quo alterum oppositorum alteri opponitur dicitur, sine suo termino est, imò cum illo nequit esse. Et idem est de actibus primis, siue potentiis prædictis actibus secundis correspondentibus. Obiectum quippe non existens dicitur nihilominus posse amari à voluntate. Et Petrus in instanti, in quo moritur, & desinit esse, dicitur etiam posse mori, & desinere esse, & quo tempore vnumquodque caret existentia, dicitur illa posse carere, &c. Alique multi sunt huiusmodi actus tum secundi, tum primi, qui cum suo subiecto, aut termino prout existentibus connexi non sunt.

Ex quo patet ex præciso conceptu actus nullum actum esse connexum cum suo subiecto, aut cum suo termino prout existentibus. Tamen multi ex speciali, & proprio conceptu aut cum subiecto, aut cum termino, aut cum vtroque prout existente connexi sunt. Ita enim productio tum cum principio producente tanquam cum subiecto, tum cum termino producto connexa est per suam essentiam, & cognitio essentialiter vera cum intellectu cognoscente, & cum obiecto cognito, &c.

Rogas secundo. An quando actus non est à parte rei formalis, aliquid saltem ex fundamentis rebus, vnde ille ab intellectu nostro sumitur, formalisque concipitur, iuxta dicta *q. 2. & 3.* debeat esse quid respectiuium naturâ suâ ad subiectum, aut ad terminum? Respondeo non debere, vt patet in actu metaphysico adæquate intrinseco, in multisque intrinsecis inadæquate, & in multis actibus physicis adæquate extrinsecis. Itaque sæpiissime sortitur actus suum conceptum respectiuium ad subiectum, & terminum ab intellectu nostro dumtaxat, quin vllum ex fundamentis, vnde ille sumitur, re ipsa respectiuium sit ad tale subiectum, talemque terminum. Vide id in actibus, quibus Deus dicitur posse intelligere, & intelligere se ipsum; & vnus homo posse assimilari, & assimilari alteri; posseque distingui, & distingui ab altero, posseque comitari, & comitari alterum; aliisque huiusmodi.

Rogas denique tertio: an quando actus reipsa non formalis essentialiter cum subiecto, aut termino connexus est, possit ab intellectu nostro dumtaxat talem connexionem sortiri, an illam ab aliquo ex fundamentis; vnde sumitur, sortiri debeat? Respondeo debere: quia non censetur, nec dicitur conceptus essentialiter connexus cum alio quopiam, ille qui re ipsa talis non est, esse fortasse

ab intellectu connexus fictitiè concipiatur, quamvis censetur, dicaturque, conceptus essentialiter respectivus, qui talis intellectui apparet, etsi realiter non sit talis. Atque ita licet actus possit habere suapte conceptu, & essentià esse respectivum ad subiectum, & terminum per nostrum intellectum dumtaxat citra omnem huiusmodi respectum fundamentorum, unde sumitur; nequit tamen, iuxta communem loquendi morem esse essentialiter connexum cum subiecto, aut termino per nostrum intellectum dumtaxat, nisi reipsa aliquid ex fundamentis, unde sumitur, cum tali subiecto, aut termino essentialiter connexum sit. Itaque tunc solum actus dicitur essentialiter cum suo subiecto, aut cum suo termino connexus, quando in conceptu suo reali aliquid includit connexum essentialiter cum tali subiecto, aut tali termino, à quo conceptus ipse realis, siue aggregatum fundamentorum, unde conceptus eius formalis sumitur, indiuisim acceptum, cum tali subiecto, aut tali termino connexum euadit.

Propositio 3.

48 Impossibile est subiectum se exercere per actum, quin sit potens proxime se exercere per illum, vel aliter. Omnis actus cum aliqua potentia proxima sibi in eodem subiecto correspondente est essentialiter connexus.

Hinc ortum duxit vulgatum illud, ab omnibusque receptum essatum. *Ab actu ad potentiam bona est consequentia.* Atque ita huiusmodi consequentia siue illationes apud omnes sunt euidentis. Legit: ergo potest legere. Existit: ergo potest existere. Cognoscitur: ergo potest cognosci. Caret pecuniis: ergo potest carere. Si vocetur, consentiet: ergo si vocetur, poterit consentire, &c. Est tamen aduertendum potentiam sui proximam, quam euidenter infert omnis actus secundus, hanc determinatam, à qua de facto manat non esse, sed hanc, vel aliam sub distinctione, siue aliquam vagè. Quia ex suppositione actus solum sit euidentis, dari in subiecto aliquam potentiam proximam ad illum, siue sit hæc, siue illa. Quo fit, ut idem numero actus sæpe à distinctis potentiis proximis possit indifferenter oriri, ut constabit ex dicendis *quæst. 5.*

49 Itaque omnis actus secundus, quæ ratione subiecto conuenit, eadem infert necessariò aliquam potentiam proximam sibi correspondentem eidem subiecto conuenire, siue cum tali potentia proximam prout tali subiecto conueniente essentialiter connexus est. Impossibile quippe est subiectum se exercere per actum, quin sit potens se exercere per illum, ut præsens propositio fert.

Vnde colliges primò actum cum potentia connecti prout denominante subiectu proxime potens ad actum ipsum, quæ denominatio plenimque ad statum existentialem, interdum tamen ad solum statum quiditativum spectat. Quo fit ut actus non semper sit connexus cum sua potentia proximam prout existente. Sed sæpe cum illa prout conueniente suo subiecto infra statum solum quiditativum.

50 Secundo colliges, quando subiectum non habens esse denominatur per actum, concipiturve nihilominus sese exercens per illum, non posse non etiam denominari per potentiam tali actui correspondentem, concipive sese per illam simul exercens siue hæc denominatio ad statum existentialem, siue ad solum quiditativum pertineat.

52 Tertiò colliges actum & potentiam proximam ad actum, siue correspondentem actui, quam ipse

actus infert, eiusdem omnino subiecti esse: quia eiusdem subiecti est exerceri per actum, & posse exerceri per illum, ut patet.

Quarto colliges. Quoties potentia proxima ad actum ex proprio, & speciali conceptu cum suo subiecto prout existente connexa est, iuxta dicta *proposit. 2.* non posse non actum ipsam connexum cum tali potentia prout existente, & cum eodem subiecto prout existente saltem mediate connexum esse, ut patet.

Propositio 4.

Nulla potentia ex præciso conceptu potentia ex suo actu connexa est. Sunt tamen multe, quæ ex specialioribus suis actibus connectuntur.

Prior pars constat: quia potentia libera, & cetera indifferentes ad actum, & ad carentiam actus, conceptum potentia participant omnibus potentiis communem; & nihilominus cum suis actibus non connectuntur. Secunda autem pars etiam constat, quia potentia, quæ Pater æternus potest Filium producere, potentia, qua Deus potest intelligere, potentia, qua causa prædeterminata potest causare, & cetera huiusmodi cum suis actibus connectuntur.

Propositio 5.

Omnis potentia remota comparatione vnus actus necessario debet esse proxima comparatione alterius.

Siquidem ea est potentia remota comparatione alicuius actus, quæ non per se, sed per intermediam aliam potentiam versatur circa illum: eatenusque circa illum versari dicitur, quatenus versatur circa actum proprium, ex quo ille cum sua potentia, & si quæ alia antecedunt, sequenda veniunt, iuxta dicta *quæst. 5. diuis. 6.* id namque est commune omni seriei, ubi plura continuato quodam ordine sibi succedunt, ut non possit non esse immediate tale comparatione vnus illud, quod est mediate, seu remote tale comparatione alterius, ut patet in serie connexorum, in serie causarum, in serie durationum, &c. Vnde patet de essentia potentia remote esse ut ab illa ad actum, ad quem remote comparatur, series continua sit potentialium & actuum alternatiuè ordinatorum, ita ut singula potentia proxima sint respectu singulorum actuum sibi immediate succedentium in tali serie; remote autem respectu aliorum succedentium sibi mediate. Omnis quippe series comparandorum remote, & proxime continua necessario esse debet, & ex se constat: alias cessabit comparatio. Recole dicta *loco citato.*

Adnotare tamen oportet seriem potentialium, & actuum interdum intra eundem statum, intra eandemque mensuram temporis claudi, ita ut potentia & actus simul in eodem statu, in eodemque tempore existant; interdum verò per statum diuersos, per diuersaque temporis mensuras extendi, ita ut potentia in vno, actus autem in alio aut statu, aut tempore reperiantur. Quod rursus bifariam potest accidere. Primò quidem si potentia seorsim in vno statu, vel temporis instanti reperta, in alio insuper simul cum actu reperiat. Secundo si potentia, & actus adeo sibi diuersos statum, diuersaque tempora vendicent, ut neutiquam in eodem coniungi possint. E.g. si Deus ignem producat in instanti A, à quo in eodem instanti procedat calor, qui immutat sensum animalis, cuique progignat sensu

sentationem in eodem instanti, tota hæc series potentiarum, & actuum in eodem statu existenti, & absoluto, in eademque temporis mensura simul existit. Si vero ignis potens ex conceptu suo obiectivo existere, & causare calorem, existat in instanti A, caloremque in instanti B. causet, hæc series potentiarum, & actuum, per diuersos status, per diuersaque instantia temporis extensa erit, ita tamen ut substantia ignis, quæ secundum se præesse potentia remota est productionis caloris, prius in statu quidditativo absque omni actu, deinde in statu existenti cum actu existendi præcise, postmodum cum actu durandi in instanti A, denique cum actu durandi in instanti B, ac demum cum actu producendi calorem in eodem instanti coniuncta sit. Tandem potentia proxima, quam ignis prout existens in instanti A habere dicitur ad existendum, aut ad carendum existentia in instanti sequenti B, seriem constituit cum ipso actu existendi, aut carendi existentia in instanti B, ita per instantia diuersa extensam, ut talis potentia cum tali actu nequit in eodem instanti coniungi possint: quia duratio ignis correspondens instanti A (quæ intinsecè ad talem potentiam spectat, ut videbimus *proposit. 7.*) & duratio eiusdem correspondens instanti B, quæ est eius actus, non possunt eidem instanti correspondere, ut constat; similiter potentia quam ignis ex suo conceptu obiectivo præcise habet ad carendum existentia, & ipse carendi actus, ita ad diuersos status spectant, ut in eodem simul esse non possint.

Propositio 6.

57 Ex suppositione, quod aliquis actus conueniat subiecto, non potest ei non conuenire.

Hæc propositio, siue axioma in illud satis vulgatum datum per verbum esse recidit. *Quodlibet ex suppositione, quod est, necesse est esse*, de quo *infra disp. 9. quæst. 5.* Estque certissimum. Nam si facta & retenta suppositione, quod aliquis actus subiecto conuenit, ipsi posset non conuenire; eidem subiecto simul posset conuenire, & non conuenire contra *proposit. 1.*

Propositio 7.

58 Ad præteritum non datur potentia.

Hoc axioma ab omnibus est receptissimum; sed non est ab omnibus eadem ratione intellectum. Philosophi, Theologi; antiquiores ita exponunt, ut sensus sit, iam nunc, siue in præsentis instanti impossibile esse absolute, & citra omnem suppositionem ut præteritum non fuerit præteritum, atque adeo ut non extiterit, quod antea existit, aut extiterit, quod non existit. Videantur S. Thom. 1. *part. 9. 2. 5. art. 4.* & ibi omnes eius interpretes. Aristot. *lib. 6. Ethic. cap. 2.* apud quem illud Agathonis effatum. *Hoc etiam ipse Deus, solumque carere videtur, infectum ut faciat, quod factum est, atque perfectum.* August. *lib. 26. contra Faustum cap. 5.* Hieron. *in Epist. ad Eustochium, quæ est 22. de custodia virginis*, & refertur in cap. si Paulus 32. *quæst. 32.* Anselm. *tract. de concordia libertatis cum præscientia cap. 1.* Petr. Damianus *epist. 4. de omnipotentia Dei cap. 4.* & 8. *in tom. 3. Bibliot. & alij.* Sunt tamen multi præsertim ex Recentioribus, qui putant, eatenus ad præteritum non dari potentiam, quatenus ex suppositione, quod est præteritum, non potest non esse præteritum: quo iure de potentia ad

præsens, & ad futurum perinde censent philosophandum; præsens quippe ex suppositione, quod est præsens, nequit non esse præsens; & futurum ex suppositione, quod est futurum, nequit non esse futurum, iuxta *proposit. 6.*

Ego verò cum communi antiquiorum censeo 59 aliter de impotentia ad præteritum, atque de impotentia ad præsens, & ad futurum philosophandum esse: idque axioma propositum sibi velle, quod citra dubium speciali quadam ratione negat potentiam ad præteritum, quia potentia ad præsens, & ad futurum negari non potest. Sensus itaque Axiomatis est. Nullam dari de præsentis potentiam, quæ de præsentis talis sit proxime, vel remote ad coniungendum suum actum seu positium, seu negatium cum tempore præterito, idque etiam præcindendo ab eo, quod talis actus sit, aut non sit præteritus; cum tamen detur de præsentis potentia, quæ de præsentis talis sit proxime, vel remote ad coniungendum suum actum seu positium, seu negatium cum tempore præsentis præcindendo ab eo, quod actus sit, aut non sit in tali tempore. Tum etiam potentia, quæ talis sit pariter de præsentis ad coniungendum suum actum cum tempore futuro. Etenim cum tempus præteritum nullatenus reuertitur possit; tempus autem præsens iam adit; & futurum possit accedere, conuegens est, ut potentia præsens prout talis nequaquam queat aut actum, aut eius carentiam ponere in tempore præterito; bene tamen in præsentem, quod adest, & in futuro, cum accesserit.

Dices: sæpe datur de præsentis potentia, per 60 quam fuit positus, aut impeditus, ponibilisve aut impeditibilis actus in tempore præterito: ergo sæpe datur de præsentis potentia ad ponendum, aut impediendum actum in tempore præterito: potentia enim, per quam potuit poni, vel impedi actus in tempore præterito, ipsissima est potentia ad ponendum, aut impediendum actum in tali tempore. e. g. Potentia, qua Deus creauit, potuitque non creare Angelum in tempore præterito, eadem est, quam modo habet (in Deo quippe successu temporis non variatur, nec mutatur potentia, ut constat, alias esset mutabilis) sed per eiusmodi potentiam potuit Deus in tempore præterito creare, & non creare Angelum in tali tempore, siquidem in eo illum creauit liberè: igitur & modo potest illum in tali tempore creare, vel non creare, quia posse Deum id de præsentis, & de præsentis ad id habere potentiam, idem omnino est. Igitur Deus modo potest pro arbitrio suo creare, vel non creare Angelum, in tempore præterito. Igitur falsum est ad præteritum non dari potentiam, prout à nobis asseritur.

Respondeo potentiam, quæ Deus creauit, & potuit non creare Angelum in tempore præterito (& idem est de cæteris huiusmodi) bifariam posse considerari. Primò secundum se cum præcissione ab existentia siue duratione præsentis: secundo prout de præsentis existentem, siue durantem. Considerata primo modo facit quidem Deum secundum se, siue ex conceptu suo potentem saltem remote ad creandum Angelum, in tempore, quo fuit creatus, quodque modo iam est præteritum, quia huiusmodi potentia ut sic cum tali tempore est coniungibilis ex suo conceptu, cum quo coniuncta proxima euasit respectu talis creationis. Per illam tamen ut sic Deus non fit de præsentis absolute potens ad creandum Angelum in dicto tempore: quia Deus de præsentis solum dicitur absolute potens per potentiam

tentiam, quam de presenti habet ut talem, hoc est, ut existentem de presenti, & per prædictam, ut de presenti existentem (quæ est secunda consideratio eius) potius redditur Deus impotens ad Angeli creationem præteritam, utpote, quæ per existentiam præsentem à ratione potentia exiit comparatione creationis præteritæ. Deus namque prout existens hodie impotens est ut coniungatur cum tempore præterito, eo quod tempus præteritum nullatenus reuerti potest; & consequenter ut Angelum in tali tempore creet: absque coniunctione enim sui per coexistentiam cum quouis tempore Deus non potest in eodem quidpiam producere, ut est notum; siquidem Deus, & quævis alia causa in eo solum tempore, in quo actu existit, potest actu operari, non in aliis, in quibus actu non existit. Eadem enim necessitate requiritur existentia in aliquo tempore ad operandum in eodem, ac requiritur existentia absolute ad operandum absolute, ut constat. Ex quibus omnibus patet solutio ad argumentum factum.

62 Inferret tamen aliquis. Ergo nec habet Deus hodie potentiam ad aliquid producendum in tempore futuro: quia nec cum tempore futuro est coniungibilis prout hodie existens: quandoquidem hodierna eius duratio nullatenus cum tempore futuro coniungibilis est. Nego consequentiam. Ad probationem autem dico, fat esse, quod Deus secundum se cum tempore futuro sit coniungibilis, & quod hodierna eius duratio in sequentes possit definire, cum illisque subinde remota, vel proxime quodammodo sit coniungibilis, atque coniuncta, seu colligata, non quidem quoad existentiam, sed quoad successionem. His enim positis de Deo etiam prout existente hodie est verum, posse cras existere transeundo ab hodierna ad crastinam durationem, & consequenter ad reliquas omnes subsequentes. Quod est esse eum quoad existentiam coniungibilem cum toto tempore futuro, atque adeo compotem media tali coniunctione in illo operari, etiam suppositione facta, quod hodie existit. Cum tamen tali facta suppositione nullatenus sit coniungibilis quoad existentiam cum tempore præterito, & consequenter nec compos ullomodo in illo operari: eo quod à duratione hodierna ad hesternam, ad reliquasque iam præteritas nullatenus transire potest, eo ipso, quod illa suapte essentia iam hodie nullatenus redire possunt siue reuerti.

63 Itaque in serie temporis essentialiter successiui accipietur instantia A, B, C, quorum B sit præsens, A præteritum, & C futurum. Certè hoc ipso, quod existente B, iam A defuit esse, C. verò nondum fuit; definente autem B. necessario succedet, habebitque existentiam C. A. verò iterato existere, B. definente, est impossibile. Verum est dicere de B. in C. posse definire, secus in A, atque adeo existente B, verum quoque est absolute dicere posse C. existere, secus posse existere A. Proindeque B possibilitas quædam est, siue potentia, ut existat C. proxima quidem respectu ipsius C. remota autem respectu instantium subsequentium; non item ut existat A, aut cætera instantia præterita. Vnde quando ens aliàs ex se potens existere in aliis instantibus, existit in instanti B. verum est dicere de illo etiam prout in eo instanti existente, siue durante, posse existere in instanti C. & in reliquis subsequentibus; secus in instanti A, & in aliis præteritis, quia cum duratio eius correspondens instanti B. in subsequentes durationes possit definire; non item in præcedentes, iuxta nuper dicta, consi-

quens est ut tale ens amissa tali duratione ad subsequentes, non item ad præcedentes transire possit; cum totòque subinde tempore subsequente, non item cum præcedente coniungi, mediaque huiusmodi coniunctione in illo; non in hoc operari, aut quemvis actum exercere. Quod est eiusmodi ens prout durans in instanti præteriti, præsentive eius duratione supposita, ad futurum habere potentiam, ad præteritum verò minime; potentiamque proinde huiusmodi per ipsam præsentem durationem intrinsecè constitui, ut constat ex dictis.

Contra quæ tamen adhuc potest opponi primo. 64 Nulla potentia Dei potest successu temporis variari; alioquin Deus esset mutabilis; ergo omnis potentia Dei ab omni tempore præscindit, per nullumque proinde tempus constitui potest, & cum omni potest coniungi; & consequenter in quocumque tempore existat Deus, tam ad præteritum, quam ad præsens, futurumque potentiam habebit. Respondeo nullam quidem potentiam Dei ipsi adæquate intrinsecam posse successu temporis variari; bene tamen aliquam ipsi partim extrinsecam. Nec ob id Deum esse mutabilem: quia per extrinsecas variationes Deus non mutatur; dummodo, quæ adæquate sunt ipsi intrinsecæ, immutata semper persistant, ut verè persistunt. Itaque potentia, qua Deus proxime potens sit ad producendam creaturam in instanti A, per coexistentiam cum tali instanti extrinsecè Deo completur; & idem est de potentia proxima Dei ad producendam creaturam in singulis aliis instantibus. Nihil autem verat huiusmodi potentias proximas pro varietate instantium extrinsecorum Deo, quibus completur, successu temporis variari, ut pluribus exponemus suo loco.

Secundo opponi potest. Dum homo libere operatur potens operationem omittere, potentiam habet ad faciendum mediâ omissione operationis, quod non præxiterit ab æterno præscientia Dei de operatione. Igitur falsum est ad præteritum non dari potentiam. Respondeo potentiam, quam habet homo ad faciendum, quod ab æterno, seu toto tempore antecedente non præxiterit, atque etiam, quod præxiterit præscientia Dei de sua libera operatione, non esse potentiam ad præteritum, sed ad præsens, à quo tanquam à termino connexionis pendit præteritum; eatenus enim dumtaxat dicitur homo posse facere, quod non præxiterit, vel, quod præxiterit in toto tempore præterito præscientia Dei, quatenus potest, de presenti ponere, vel non ponere actum, à quo tanquam à termino connexionis futuro ita pendit in suo esse actus talis præscientiæ, ut nisi ille à sua potentia futurus esset, nullatenus hic à sua posset præexistere. Itaque dum negamus dari ad præteritum potentiam, solum negamus, per potentiam præsentem, ut talem posse proxime, vel remote exerceri aliquem actum in tempore præterito, proxime quoque, vel remote oriundum ab ipsa potentia. Non tamen negamus, neque negari potest, sæpe duas potentias distinctas diversis temporibus respondentibus, ita quoad exercitium suorum actuum esse connexas, ut altera nequeat in suo tempore suum exequi actum, nisi altera suum quoque exequatur in suo: quo casu, quæ posterior est tempore, eatenus dicitur posse facere, quod præxiterit, vel non præxiterit in tempore præcedente actus alterius, quatenus in tempore suo exequi potest, vel omittere proprium, cum quo prout

Disp. VIII. De actu obiect. Quæst. IV. 177

prout futuro alter quoad existentiam in suo tempore præterito connexus fuit.

Propositio 8.

- 66 Impossibile est actum deficere, quin vel totus ipse, vel aliqua pars eius deficiat.

Hæc propositio, hocve axioma certissimum iuxta, atque evidentissimum aliis quibusque conceptibus obiectiuis, essentialiter commune est. De quo proinde iterum erit sermo *infra disput. 9. quæst. 3.* Etenim si conceptus realis actus, de quo potissimum hic est sermo, quid simplex est, id quidem deficere nequit, quin deficiat totum ipsum, ut patet. Si verò quid compositum, coalescentive ex partibus sit, aliqua pars intrinseca eius debet necessario deficere, ad hoc ut ipse deficiat, ut est etiam notissimum. Alioquin permanente tota essentia actus, quæ in aggregato omnium suarum partium consistit, posset actus ipse deficere, quod patet chimericum esse. Appello autem partem actus impræsentiarum omne illud, quod quomodo intrinsece constituit ipsum.

Propositio 9.

- 67 Aliqui actus aliquibus subiectis sunt impossibiles; & aliqui actus aliquibus subiectis sunt necessarii; & aliqui actus aliquibus subiectis sunt contingentes.

Quia aliqua sunt subiecta, quæ nullam habent potentiam ad aliquos actus, & aliqua sunt subiecta, quæ ita comparantur ad aliquos actus, ut ad eorum contradictorios nullam potentiam habeant; & aliqua sunt subiecta, quæ ita comparantur ad aliquos actus, ut ad eos, & ad eorum contradictorios seorsim exercendos potentiam habeant, ut est certissimum, iuxta atque evidentissimum cunctis. Hoc autem ipsum est primos actus primis subiectis esse impossibiles, & secundos secundis necessarios, & tertios tertiis contingentes, iuxta definitiones traditas *q. 3. diuis. 4.*

- 68 Hinc (quod in idem recidit, iuxta dicta *in eadem q. diuis. 5.*) Aliqua subiecta sunt impotentia ad aliquos actus, & aliqua subiecta sunt necessitata ad aliquos actus, & aliqua subiecta sunt indifferenta ad aliquos actus, id est, habentia potentiam ad illos, & ad eorum contradictorios seorsim.

- 69 Et quoniam potentia, à quarum positione, aut defectu ista subiecta, & isti actus istas denominationes sortiuntur, iuxta dicta *ibidem*, aut proximæ, aut remotæ esse possunt, iuxta *diuis. 6. eiusdem q.* conficitur quedam dictorum subiectorum ad quosdam dictorum actuum remotè, & quedam ad quosdam proximè esse aut impotentia, aut necessitata, aut indifferenta. Pariterque quosdam dictorum actuum quibusdam dictorum subiectorum remotè, & quosdam quibusdam proximè esse aut impossibiles, aut necessarios, aut contingentes. Ita quidem ut illud subiectum dicatur remotè impotens ad actum, quod nec remotam, nec proximam potentiam ad actum habet; illud verò proximè, quod caret proxima, habeat, aut non habeat remotam. Et illud subiectum dicatur necessitatum remotè ad actum, quod nec remotam, nec proximam potentiam habet ad eius contradictorium; illud verò proximè, quod caret proxima, habeat, aut non habeat remotam. Et illud subiectum indifferens remotè ad actum dicatur, quod ita est potens ad actum, & ad eius contradictorium seorsim, ut ad

alterum horum extremorum remotè tantum potens sit (ad utrumque enim esse non potest, ut vidimus) illud verò proximè, quod ad utrumque seorsim est proximè potens. Pariterque loquendum est de impossibilitate, necessitate, & contingentia actuum comparatione subiectorum.

Rursus quoniam potentia prædictæ aut possunt esse metaphysicæ, aut physice, aut morales, iuxta *diuis. 5. eiusdem q.* Conficitur itidem quedam dictorum subiectorum ad quosdam dictorum actuum metaphysicè, & quedam ad quosdam physice, & quedam ad quosdam moraliter esse aut impotentia, aut necessitata, aut indifferenta. Pariterque quosdam dictorum actuum, quibusdam dictorum subiectorum metaphysicè, & quosdam quibusdam physice, & quosdam quibusdam moraliter esse aut impossibiles, aut necessarios, aut contingentes. Quinam autem actus, & quenam subiecta talia dicantur ex definitionibus traditis *diuis. 4. & 5. citatis* compertum est.

Propositio 10.

Actus subiecto necessarius, aut impossibilis metaphysicè, nequit non esse etiam eidem necessarius, aut impossibilis physice. Tum, qui physice talis est, nequit non & moraliter talis esse, sed non vice versa. Actus verò subiecto contingens moraliter nequit non esse eidem contingens physice. Tum, qui physice talis est, nequit non & metaphysicè talis esse; sed non è conuerso.

Hæc propositio ex definitionibus expositis *q. 3. diuis. 4. & 5.* satis conspicua est. Constat enim ex illis necessitatem, impossibilitatemque metaphysicam indispensabiliter ferre secum physicam, & physicam moralem, non tamen è contrà. Contingentiam verò moralem indispensabiliter etiam supponere physicam, & physicam metaphysicam, sed non è conuerso.

Hinc (quod in idem recidit, iuxta dicta *ibidem*) subiectum impotens, aut necessitatum ad actum metaphysicè, non potest non esse etiam impotens, aut necessitatum physice ad illum, & impotens, aut necessitatum physice, non potest non esse etiam tale moraliter; sed non è conuerso. Potest namque subiectum esse impotens, aut necessitatum ad actum moraliter, quin tale sit physice, aut metaphysice, & potest tale physice esse, quin sit metaphysice. Subiectum verò indifferens ad actum moraliter, nequit non eo ipso esse ad illum indifferens physice; & indifferens physice nequit non esse etiam metaphysicè. Non tamen è contrà, quia potest esse indifferens metaphysice, quin physice, & moraliter sit, & potest physice, quin sit moraliter. Quæ omnia ex ipsis terminis, prout loco citato sunt exposita, manifestissima sunt apud omnes.

Propositio 11.

Omnis actus relate ad quodvis subiectum aut est illi necessarius, aut impossibilis, aut contingens. Tum omne subiectum relate ad quemvis actum aut est necessitatum, aut impotens, aut indifferens ad illum.

Nam vel subiectum habet potentiam tum ad actum, tum ad eius contradictorium seorsim, & sic actus est contingens subiecto, subiectumque indifferens ad illum. Vel subiectum neque habet potentiam ad actum, neque ad eius contradictorium, & hic casus est impossibilis, ut mox demonstra-

bitur; vel subiectum habet potentiam ad actum, & non ad eius contradictorium, & sic actus est necessarius subiecto, subiectumque est ad illum necessitatum, vel subiectum habet potentiam ad contradictorium actus, & non ad actum, & sic actus est impossibilis subiecto. Alius autem casus excogitabilis non est, ut patet. Igitur omnis actus, &c. Quod erat demonstrandum.

- 74 Est autem propositio vniuersaliter vera intra omne genus necessitatis, impossibilitatis, & contingentiae actuum, necessitatisve, impotentiae, indifferentiaeque subiectorum, proximae scilicet, & remotae, metaphysicaeque, physicae, & moralis. Intra quoduis enim horum generum seorsum a reliquis demonstratio facta habet locum, ut cuique discurranti per singula conspicuum fiet. Est namque omnis actus relatè ad quoduis subiectum, aut ei necessarius, aut impossibilis, aut contingens proximè. Tum aut ei necessarius, aut impossibilis, aut contingens metaphysice. Tum aut ei necessarius, aut impossibilis, aut contingens moraliter; & in cæteris pariter, propter factam, faciendamque in singulis demonstrationem, seruata proportione singulis debita.

Propositio 12.

- 75 Quoties ex duobus actibus contradictoriis alter est subiecto impossibilis, alter eidem subiecto necessarius est; & è conuerso.

Quia ex duobus actibus contradictoriis alterum conuenire subiecto, & alterum non conuenire necesse est, iuxta *propof. 1.* Igitur si alter subiecto conuenit necessario, alter necessarius non conuenit; hoc autem ipsum est esse illum subiecto impossibilem, ut patet. Tum si alter subiecto necessario non conuenit, eique proinde est impossibilis, necessario conuenit alter, quod ipsum est esse illum subiecto necessarium. Quoties ergo ex duobus, &c. Quod erat demonstrandum; vel aliter. Si contradictorium actus subiecto impossibilis, ipsi subiecto necessarium non esset, aut esset impossibile, aut contingens, iuxta *propof. 1.* At neque esse potest impossibile, quia iam vtrumque extremum contradictionis esset subiecto impossibile, atque adeo simul ei non conueniens contra *propof. 1.* Neque esse potest contingens, quia actus non esset subiecto impossibilis, sed etiam contingens contra suppositionem; relinquatur ergo ut sit necessarium. Pariterque demonstrandum venit esse subiecto impossibile contradictorium actus eidem subiecto necessarij.

- 76 Hinc (quod in idem recidit.) Quoties subiectum ad alterum ex actibus contradictoriis impotens est, ad alterum necessitatum est, & è contra.

- 77 Est autem propositio vniuersaliter vera intra quoduis genus impossibilitatis, necessitatisque seorsum a reliquis, proximae scilicet & remotae, metaphysicaeque, physicae, & moralis, ut dictum *propof. 11.*

Propositio 13.

- 78 Quoties ex duobus actibus contradictoriis alter est subiecto contingens, & alter quoque contingens est.

Quia ille actus est subiecto contingens, ad quem, & ad eius contradictorium seorsum datur in subiecto potentia, iuxta definitionem datam *g. 3. diuis. 4.* Ergo ab eisdem subiecti potentiis euadunt æque contingentes ambo actus contradictorij, atque ad-

ed non possunt non ambo esse ei contingentes, si alteruter contingens est. Et verò si contradictorium actus subiecto contingentis non esset contingens ipsi subiecto, aut esset illi necessarium, aut impossibile, iuxta *propof. 11.* indeque iuxta *propositionem 12.* fieret, ut actus, cuius illud est contradictorium, aut esset subiecto impossibilis, aut necessarius; cum tamen ponatur ei contingens. Quod est chimericum.

Hinc (quod in idem recidit.) Quoties subiectum ad alterum ex actibus contradictoriis indifferens est, ad alterum quoque est indifferens.

Estque propositio vera vniuersè intra quoduis genus contingentiae actuum, indifferentiaeque subiectorum, proximae scilicet, & remotae, metaphysicaeque, physicae, & moralis.

Propositio 14.

Subiectum necessitatum ad actum seu connexum cum illo, & ad potentiam proximam actus necessitatum, seu cum illa connexum est.

Quoniam actus absque potentia proxima sibi in subiecto correspondente stare non potest, iuxta *propof. 3.* Ergo subiectum impotens stare sine actu, quale est, quod ad actum necessitatum, seu cum illo connexum est, consequenter est impotens stare sine tali potentia proxima; quod ipsum est, esse necessitatum ad illum, seu cum illa connexum.

Est autem propositio vera intra quoduis genus necessitatis, seu connexionis metaphysicae, physicae, vel moralis, prout in *precedentibus* dictum est.

Propositio 15.

Subiectum necessitatum ad contradictorium actus, seu connexum cum illo, & ad potentiam proximam ipsius contradictorij necessitatum, seu connexum cum illa est.

Demonstratio huius eadem est, quæ *precedentis*.

Propositio 16.

Subiectum, cui repugnat potentia proxima ad actum, & ipse actus repugnat. Tum, cui repugnat potentia proxima ad contradictorium actus, & ipsum repugnat contradictorium.

Quia cum neuter actus ex duobus quibusque contradictoriis possit subiecto conuenire, non habenti potentiam proximam ad ipsum, iuxta *propof. 3.* consequitur planè, ut, cui subiecto repugnat potentia proxima ad quemuis actum ex duobus quibusque contradictoriis, & ipse actus repugnet.

Propositio 17.

Subiectum impotens proximè ad aliquem actum, nequit non esse simul proximè potens ad actum contradictorium.

Quia subiectum carens potentia proxima ad aliquem actum, non potest non carere itidem tali actu, utpote, qui abique potentia proxima sibi in subiecto suo correspondente stare non potest, iuxta *propof. 3.* Sed subiectum carens aliquo actu, nequit non habere simul actum contradictorium, siue se exercere per illum, utpote, quod amobus actibus contradictoriis simul carere nequit, iuxta *propof. 1.*

&c

Disp. VIII. De actu obiectiuo Quæst. IV. 179

& actus contradictorius absque potentia proxima sibi in tali subiecto correspondente nequit stare iuxta dictam *proposit.* 3. Ergo de primo ad ultimum subiectum impotens proxime ad aliquem actum, seu carens potentia proxima ad illum, nequit non esse simul proxime potens ad actum contradictorium. Quod erat probandum.

86 Ex hac propositione constat primò, impotentiam proximam subiecti, siue carentiam potentie proximæ eius ad quemvis ex duobus actibus contradictoriis necessariò connexam esse cum potentia proxima ad alterum.

87 Secundò constat carentiam cuiusvis ex actibus contradictoriis cum potentia proxima ad alterum, hoc est, ad carentiam ipsam necessariò quoque connexam esse.

88 Est autem propositio vniuersaliter vera intra quoduis genus seorsum potentie, & impotentie proximæ ad actum; metaphysicæ, scilicet, physicæ, vel moralis. Quemadmodum & præcedentes, & quæ sequuntur pariter veræ sunt. Quod dictum hinc est pro illis, ne toties repetatur.

Propositio 18.

89 Omne subiectum necessariò est proxime potens ad alterum ex duobus quibusque actibus contradictoriis.

Quia omni subiecto necessariò conuenit alteram ex duobus quibusque actibus contradictoriis, cum nequeat simul carere utroque, iuxta *proposit.* 1. Sed nequit vllus actus conuenire subiecto, quin sit subiectum proxime potens actum ipsum iuxta *proposit.* 3. Ergo omne subiectum necessariò est proxime potens alterum ex duobus quibusque actibus contradictoriis.

Propositio 19.

90 Subiectum remote tantum potens actum, eo ipso est proxime potens contradictorium eius.

Quia subiectum remote tantum potens actum eo ipso caret potentia proxima ad illum. Sed carentia potentie proximæ ad actum necessariò infert potentiam proximam ad eius contradictorium, iuxta *proposit.* 17. Ergo subiectum remote tantum potens actum, eo ipso est proxime potens contradictorium eius.

Propositio 20.

91 Impossibile est vt subiectum aliquod remote tantum potens sit ad vtrumque contradictionis extremum, siue ad vtrumque ex duobus quibusque actibus contradictorie oppositis.

Hæc propositio ex 18. & 19. constat aperte.

Propositio 21.

92 Subiectum necessitatum ad actum nequit non esse potens ad illum.

Quia quoties subiectum est necessitatum ad actum, ad eius contradictorium est impotens, iuxta *proposit.* 12. Sed subiectum impotens ad contradictorium actus nequit non esse potens ad actum ipsum, iuxta *proposit.* 17. Ergo subiectum necessitatum ad actum nequit non esse potens ad illum. Vel aliter, subiectum necessitatum ad actum nequit stare sine illo, cum sit connexum cum illo, iuxta definitiones traditas *q. 3. diuis.* 5. Sed actus nequit stare sine po-

tentia proxima ad se in ipso subiecto, iuxta *proposit.* 3. Ergo.

Propositio 22.

Subiectum esse potens, & impotens simul ad 93 eundem actum impossibile est.

Quia conueniret, & simul non conueniret illi idem actus primus, seu potentia, contra *proposit.* 1.

Propositio 23.

Subiectum esse necessitatum & impotens simul ad 94 eundem actum impossibile est.

Quia cum subiectum necessitatum ad actum nequeat non esse potens ad illum, iuxta *proposit.* 21. Si subiectum necessitatum ad actum impotens simul ad illum esset, potens simul, & impotens esset ad illum, contra *proposit.* 22.

Propositio 24.

Subiectum esse indifferens, & simul necessita- 95 tum, aut impotens ad eundem actum impossibile est.

Quia cum esse indifferens sit esse potens ad vtrumque actum contradictorium seorsum, iuxta definitionem traditam *q. 3. diuis.* 5. Si simul esset indifferens, & impotens ad alterum, simul esset potens, & impotens ad eundem, contra *proposit.* 22. Et cum nequeat subiectum esse necessitatum ad actum, quin sit impotens ad eius contradictorium, iuxta *proposit.* 12. Si simul esset indifferens, & necessitatum ad eundem actum, simul esset potens, & impotens ad idem eius contradictorium, contra eandem *proposit.* 22.

Propositio 25.

Subiectum esse impotens simul ad vtrumque 96 actum contradictorium impossibile est.

Tum quia nequit non esse proxime potens ad alterum, iuxta *proposit.* 18. Tum quia quoties est impotens ad vnum, nequit non esse necessitatum ad alterum, iuxta *proposit.* 12. Ad hoc autem simul necessitatum, & impotens esse non potest, iuxta *proposit.* 23. Tum denique, quia si esset impotens ad vtrumque, cateret utroque, contra *proposit.* 1. Cum nequeat non carere eo, ad quem est impotens, iuxta *proposit.* 3.

Propositio 26.

Subiectum esse necessitatum simul ad vtrumque 97 actum contradictorium impossibile est.

Quia cum subiectum necessitatum ad vnum actum sit impotens ad eius contradictorium, iuxta *proposit.* 12. Si subiectum esset necessitatum simul ad vtrumque actum contradictorium, sequeretur primò esse etiam simul impotens ad vtrumque, contra *proposit.* 25. Secundò esse simul necessitatum, & impotens comparatione vniuscuiusq; contra *proposit.* 23. Tertio carere utroque, & habere simul vtrumque contra *proposit.* 1.

Propositio 27.

Subiectum esse indifferens ad vnum actum, & 98 simul necessitatum, aut impotens ad eius contradictorium, impossibile est.

Quia

Quia cum esse indifferens ad vnum actum sit esse potens ad utrumque contradictorium seorsim, iuxta definitionem traditam 9. 3. *dispositio* 5. Si simul esset indifferens ad vnum, & impotens ad eius contradictorium, simul respectu huius esset potens, & impotens contra *propositio* 22. & cum subiectum necessitatum ad vnum ex actibus contradictoriis nequeat non esse ad alterum impotens, iuxta *propositio* 12. Si subiectum ad vnum eorum esset necessitatum, ad alterumque indifferens, ad hoc similiter esset simul potens, & impotens, contra eandem *propositio* 22.

Propositio 28.

- 99 Subiectum esse necessitatum ad vnum ex duobus actibus contradictoriis, & simul potens ad alterum impossibile est.

Quia cum subiectum necessitatum ad vnum nequeat non esse ad alterum impotens, iuxta *prop.* 12. Si subiectum necessitatum ad vnum esset simul potens ad alterum; simul esset potens, & impotens ad eundem contra *propositio* 22.

Propositio 29.

- 100 Id quo præcisè deficiente, & ceteris omnibus per possibile, aut impossibile permanentibus, deficit actus, aut est actus ipse, aut aliqua pars eius, quidve constituens ipsum intrinsecè.

Appello enim partem actus, quicquid constituit ipsum intrinsecè. Vtque propositionem demonstrarem, pono id, ad cuius solius defectum deficit actus esse A, & arguo sic primò. Impossibile est actum deficere, quin vel ipse totus, vel aliqua pars eius deficiat, iuxta *propositio* 8. Sed deficiente A præcisè, & ceteris omnibus permanentibus, deficit actus, vt supponimus. Ergo A, vel est actus ipse, vel pars eius. Alioquin deficeret actus, quin, vel ipse totus, vel pars eius deficeret, contra *propositio* ipsam. Secundo aliter. Si A non esset vel actus ipse, vel pars eius, & solo A deficiente deficeret actus, vt supponitur, fieret vt deficiente solo A non deficeret solum A, contra *propositio* 1. Siquidem deficiente solo A, deficeret aliud insuper ab ipso A adæquate distinctum, nimirum actus ipse, qui deficit deficiente A.

- 101 Multa utilia valde consecretaria possent ex hac *propositio* inferri, quæ tamen commodius inferuntur *infra dispositio* 9. 9. 5. *propositio* 19. in qua hæc continentur. Quod enim in hac circa actum speciatim statuitur, circa quamvis omnino essentiam vniuersalissimè est verum, vt ibi videbimus, & ex demonstratione facta satis perspicuum est. Quare ea pro potentia, & impotentia, & necessitate, & indifferentia subiecti ad actum, aliisque huius quæstionis testimoniis facta est.

Propositio 30.

- 102 Quoties deficit constitutum intrinsecum actus, cuiuslibet essentia vniuersæ, necesse omnino est actum, siue essentiam deficere.

Hæc *propositio* veluti conuersa est præcedentis; ad materiamque potius spectat disputationis sequentis; oportuit tamen modo eam per modum lemmatis pro aliquibus, quæ sequuntur, assumere. Demonstratur autem apertè; quia essentia quævis ab aggregato omnium eorum, ex quibus intrinsecè constituitur, distincta non est; constat autem non

posse non aggregatum deficere, cuius aliqua pars deficit intrinsecè constitutiva eius iuxta iterum dicenda ibi 9. 5.

Propositio 31.

Positio cuiusvis ex extremis contradictionis alterius est formalis defectus, & e conuerso cuiusvis defectus alterius est formalis positio.

Hoc etiam principium apud omnes certissimum per modum lemmatis assumo ad demonstranda, quæ sequuntur. De quo *dispositio* 9. 9. 5. iterum vt in proprio loco erit sermo. Dicuntur autem extrema contradictionis, seu contradictoria negatio obiectiua, & id, quod per eam negatur.

Propositio 32.

Indifferentia proxima subiecti ad actum per defectum vnius dumtaxat ex duobus potentiis proximis, in quibus consistit, potest deficere; non item per defectum ambarum.

Quia subiectum ambabus dictis potentiis carere non potest; sed altera necessario debet ei conuenire, iuxta *propositio* 18.

Propositio 33.

Contradictorium eius, ad cuius solius positionem deficit indifferentia proxima subiecti ad actum, intrinsecum constitutum talis indifferentia est.

Quia indifferentiam proximam deficere ad illius solius positionem, & deficere ad defectum solius contradictorii eius, idè omnino est, cum idem prorsus sit ipsum poni, & eius contradictorium deficere, iuxta *propositio* 31. Sed id, ad cuius solius defectum deficit indifferentia proxima, intrinsecum constitutum est eius, iuxta *propositio* 29. Ergo contradictorium eius ad cuius solius positionem deficit indifferentia proxima dicta, intrinsecum constitutum talis indifferentia est.

Ex hac *propositione* inferemus *suo loco*. Contradictorium eius, ad cuius solius positionem deficit libertas voluntatis ad aliquem actum, intrinsecum constitutum esse talis libertatis, quippe libertas voluntatis ad aliquem actum nihil est aliud ab indifferentia proxima eius ad talem actum, iuxta dicenda *ibidem*.

Propositio 34.

Contradictorium potentia proxima subiecti ad vnum ex duobus actibus contradictoriis, intrinsecum constitutum est necessitatis subiecti ad alterum.

Quia id, ad cuius solius defectum deficit talis necessitas, intrinsecum constitutum est eius, iuxta *propositio* 29. Sed ad defectum solius dicti contradictorii deficit talis necessitas, siquidem deficit ad positionem solius potentia, cuius est illud contradictorium, cum sit impossibile subiectum esse potens ad vnum ex duobus actibus contradictoriis, & simul necessitatum ad alterum, iuxta *propositio* 28. Idemque prorsus sint positio solius dictæ potentia, & defectus solius contradictorii eius, iuxta *propositio* 31. Igitur contradictorium potentia proxima subiecti ad vnum ex duobus actibus contradictoriis intrinsecum constitutum est necessitatis subiecti ad alterum. Quod erat ostendendum.

Ex

108 Ex hac propositione infertur potentiam subiecti ad vnum ex duobus actibus contradictoriis, & necessitatem subiecti ad alterum per duo extrema contradictoria concludi intrinsece; atque ita ratione illorum contradictorie opponi. Quo eodem iure contradictorie etiam opponitur necessitas subiecti ad vnum ex duobus actibus contradictoriis, & indifferentia subiecti ad alterum; siquidem necessitas ad vnum ratione potentie ad alterum constituitur indifferentia ad vtrumque opponitur ipsi indifferentie. Quo rursus fit, ut necessitas ad vnum ex actibus contradictoriis, & indifferentia ad eundem contradictorie itidem opponatur.

109 Vnde etiam inferam *suo loco*, libertatem voluntatis ad aliquem actum consistentem in indifferentia proxima ad illum, & necessitatem voluntatis ad eundem actum, aut ad eius contradictorium contradictorie opponi.

110 Plures alie propositiones ex hisce demonstrandæ, ex terminisque huius disputationis componendæ possent istis atteri. Sed nec vacat, nec opus est plures modo contingere; id alij ad harum normam præstare poterunt. Nosque in sequentibus disputationibus nonnullas alias exhibebimus ad istos etiam terminos, simul & alios spectantes.

Q V Æ S T I O V.

Quanam sint requisita intrinsece ad conceptum actus primi, siue potentie proxime?

111 **Q**uia multum ad multa intelligenda interest probe habere perspectum, quamnam intrinsece constituent essentiam potentie, de intrinseco constitutio eius oportet speciatim *in hac q.* quædā statuere. Et quoniam nulla est potentia remota comparatione alicuius actus, quæ non sit proxima respectu alterius, ut vidimus *q. 4. prop. 5.* lat fuerit de potentia proxima agere, ut simul veniat intelligendum, quid sit dicendum de remota; præsertim cum sola proxima sit, quæ simpliciter, & absolute loquendo nomen potentie promeretur. Siquidem id solum dicitur vnumquodque simpliciter, & absolute posse, ad quod potentiam proximam habet; id enim, ad quod habet tantum remotam, duntaxat potest ex hypothese, quod accedant cætera, quæ desiderantur ad proximam.

112 Suppono ergo primò, vix esse vllam potentiã proximam, qui sit actus primus re ipsa formalis, id est, se habens à parte rei (sicut concipitur à nobis) ut exercitium quoddam subiecti circa terminum distinctum ab utroque realiter iuxta diuisionem actus physici, & metaphysici, quam posuimus primo loco *q. 3.* quia vix est vlla potentia proxima, quæ partim saltem non sit identificata realiter cum subiecto, quod denominat potens. Omnes itaque, aut fere omnes potentie proximæ, actus primi metaphysici sunt.

113 Suppono secundò. Etsi nonnullæ potentie proximæ sint actus primi metaphysici intrinseci id est, re ipsa identificate adæquate cum subiecto, quod denominant potens; pleraque tamen esse actus primos metaphysicos semiextrinsecos, id est, partim cum subiecto potente, partim cum aliis fundamentis distinctis ab illo identificados realiter, iuxta diuisionem etiam traditam *ibi* actus metaphysici in intrinsecum, & semiextrinsecum. Prioris generis est potentia proxima, quam habet Deus ad cognoscen-

Pharus Scient. Tom. I.

dum & amandum, quæ à parte rei adæquate est identificata cum ipso, & alia huiusmodi. Posterioris autem, quam habet quævis causa creata ad causandum, quæ præter entitatem causæ, accidentia, conditiones, & alia iuuamina ex parte talis entitatis requisita ad causandum inuoluit in suo conceptu reali. Aliæque similes.

Suppono tertio. Quæstionem præsentem non esse de conceptu formali, sed de conceptu reali potentie proximæ. De conceptu enim formali constat ex dictis *q. 2. & 3.* esse eum actum quemdam primum, quo veluti exercitio quodam interposito, subiectum potens circa actum secundum, ut circa terminum, dum ipsum dicitur posse, exerceri concipitur. De conceptu verò reali, quem sub huiusmodi formali prætendit intelligere, & vere intelligit intellectus noster; estque re ipsa, vel aliqua realis entitas, vel aliqua realis formalitas, vel aggregatum plurium entitatum, vel plurium formalitatum, etiam *loco citato* explicuimus. Querimus per quid constituatur intrinsece, quanamve ad eius constitutionem intrinsece requisita sint.

Vnde suppono quartò bifariam posse esse aliquid requisitum ad conceptum realem potentie proximæ: primò extrinsece, ut terminus connexionis eius, aut alienius in eo inclusi. Secundò intrinsece, ut quid intrinsece componens, constituensque eius essentiam.

Suppono quintò. Quoties potentia proxima ad actum secundum est actus primus metaphysicus semiextrinsecus, pluresque subinde entitates, aut plurium entitatum formalitates inuoluit in suo conceptu reali, talem conceptum non dicere eas omnes ex æquo, & directe, sed aliquam, aut aliquas directe, siue in recto, & cæteras oblique, siue in obliquo, ut vniuersim etiam notauimus *loco supra citato*. Quæ autem oblique dicuntur in tali conceptu, non ob id desinunt ad illum pertinere intrinsece tanquæ quædam constitutiva essentia eius. Ea quippe est talis conceptus essentia dicere aliquid, aut aliqua tantum in recto, & cætera in obliquo. Quo iure essentia per accidens, enique per accidens appellatur, ut pluribus dicemus *infra disp. 9. q. 2.* His positis sit.

Propositio 1.

Id, quo præcise deficiente, & cæteris omnibus per possibile, aut impossibile permanentibus, subiectum non est absolute, & simpliciter, atque adeo proxime potens actum, ad potentiam proximam talis subiecti ad talem actum intrinsece requisitum est.

Hæc propositio ex *proposit. 29. q. 4.* demonstranda facile venit: quia id, ex cuius præciso defectu deficit quiuis actus, vel est ipse actus, vel pars eius, ut ibi demonstratum est. Ergo id, ex cuius præciso defectu deficit potentia proxima subiecti ad actum (quæ quidam actus primus est) aut est ipsa potentia proxima, aut pars eius. Ergo est, quid intrinsece requisitum ad talem potentiam. Vtraque consequentia est euident. Pergo. Sed deficere potentiam proximam subiecti ad actum, & subiectum non esse proxime potens actum, idem omnino est, ut constat. Ergo id, ex cuius præciso defectu, seu quo præcise deficiente (cæteris omnibus per possibile, aut impossibile permanentibus) subiectum non est proxime potens actum, ad potentiam proximam talis subiecti ad talem actum intrinsece requisitum est. Quod erat demonstrandum.

Q. Proposi.

Propositio 2.

118 Nulla potentia proxima includit in suo conceptu prout existentem, siue exercitum actum, cuius potentia proxima est. Nullusque iubeinde actus in quantum existens, siue exercitus ad conceptum suae potentiae est intrinsecè requisitus.

Si sermo in hac propositione sit de conceptibus, prout talibus potentiae proximae, & actus eius ex dictis 9. 2. & 3. manifesta est. Cum enim, ut *ibi* monstrauimus, omnis actus, prout à nobis concipitur, sit exercitum quoddam alicuius subiecti circa aliquem terminum, proindeque suoapte conceptum à subiecto, tū à termino adaequatè distinctus sit. Aliundèque omnis actus primus, siue potètia pro termino habeat actum secundū correspondentem sibi prout exercitum, quia ad illum prout sic potentia est. Consequitur plane omnem potentiam ex suo conceptu formali adaequatè distinctam esse à suo actu prout exercito; atque adeo nullam potentiam proximam includere in suo conceptu formali actum suum prout exercitum. Quod confirmari potest primò; quia vel experientia ipsa videtur satis, superque notum, potentiam proximam, & actum, ut duo quaedam distincta adaequatè ex parte obiecti nobis representari. Secundo, quia nulla est potentia proxima, quam non possimus affirmare aut iudicare de suo subiecto praecise, quin tali affirmatione, aut iudicio affirmemus, aut iudicemus ipsius actum, ut etiam constet experientiae: ergo nulla est potentia proxima, quae in suo conceptu formali claudat suum actum.

119 Caterum in propositione non solum de conceptibus formalibus, sed etiam de realibus, siue fundamentalibus potentiae, & actus sermo est. Dicimus itaque nullam potentiam proximam in vlllo suo conceptu, aut formali, aut reali, siue fundamentalis includere suum actum prout existentem, seu exercitum, Quod quidem ex terminorum apprehensione videtur omnibus satis notum omnes quippe, veluti quodam naturae instinctu, semel terminis apprehensis, sentire videmur, actum, & potentiam duo quāpiam esse ad inuicem adaequatè distincta, & se excludentia in ratione obiectorum. Et sane eo ipso quod omnis potentia proxima ita sit ex suo conceptu formali à suo actu prout exercito adaequatè distincta, ut per iudicium nostrum, per vocelque illi respondentes seorsim possit de subiecto affirmari, quin eius actus affirmetur; non possunt non quāuis potentia proxima, & eius actus, ut minimum esse duae formalitates mutuo inter se distinctae adaequatè, quae ratione formalitates distinguuntur inter se ut est notum. Quod satis est, ut conceptus obiectiui potentiae proximae, & actus non solum formales, sed etiam reales, siue fundamentales mutuo se excludant in ratione obiectorum, tamen si reipsa sint identificati; ut saepe sunt, quando actus est metaphysicus, praesertim intrinsecus. Cum enim conceptus actus, quem vocamus realem, siue fundamentalem, ut condistinctum à formali, saepe consistat in vna, vel pluribus formalitatibus realibus, prout ab aliis, cum quibus sunt idem, praecisus; quā ratione 9. 3. diuis. 1. statuimus, ut potentia à suo conceptu reali dicatur excludere actum, satis est, quod excludat illum, vt vna realis formalitas à se excludit aliam, nimirum per rationem nostram, siue exclusionem metaphysicam. Neque amplius in praesenti proposit. loquendo vniuersim intendimus.

120 Addendum tamen est, loquendo speciatim, tan-

quam prorsus indubitabile, quando potentia proxima est libera, aut actus alio quoquo modo est ipsi contingens realiter, non posse non conceptum realem eius excludere actum prout exercitum reali exclusionem; quandoquidem talis conceptus realiter siue actu potest existere. Quin etiam quoties actus est physicus quantumuis ille necessarius, annexusque potentiae sit, physice etiam citra dubium existit extra conceptum realem eius: quia, quod actus metaphysicus metaphysice, id est, per nostram rationem habet, id habet haud dubie actus physicus, quicumque ille sit, physice, seu à parte rei; nimirum extra conceptum realem suae potentiae proximae existere ut terminus, aliunde iam adaequatè constitutus, per illam respectus.

Ex quibus vniuersaliter colligo omnem actum metaphysicum siue primum, siue secundum extra conceptum formalem, atque etiam realem, siue fundamentalem esse tum subiecti, cuius est actus, tum termini, circa quem versatur: quia omnis actus metaphysicus & concipitur ut exercitum subiecti, circa terminum distinctum ab utroque adaequatè, & saltem est vna, vel plures formalitates reales à formalitate subiecti, & à formalitate termini distinctae adaequatè, ut minimum per rationem nostram, seu metaphysice, quod ad re sufficiat iuxta dicta. Quemadmodum omnis actus secundus physicus, & si quis est primus huius generis, extra formalem, realemque conceptum est, tum subiecti, cuius est actus, tum termini, circa quem versatur: quia & concipitur, & est reipsa exercitum subiecti circa terminum distinctum ab utroque adaequatè.

Obiici tamen contra propositionem potest. Sæpe tribuitur subiecto potentia proxima ad actum, ex suppositione ipsius actus: ergo non semper existit actus extra conceptum suae potentiae. Consequentia est bona: quia id, ex cuius suppositione datur potentia proxima, nequit non ad conceptum realem eius intrinsecè requisitum esse. Antecedens autem probatur: quia Petrus e. g. non solum est proximè potens ad existendum, ad iudicandum, ad coexistendum alteri enti ad se illi vniendum &c. cum praecisione ab istis actibus, sed etiam ex eorum suppositione; Imo potentia, quam ad eiusmodi actus ex eorum suppositione habet, necessitas ad ipsos est ex suppositione cum ipsis cōnexa essentialiter, qualis non est potentia, quam ad eosdem praescindens ab ipsis habet: Quod argumento etiam est potentiam ad actum ex actus suppositione oriundam ipsum in suo conceptu reali includere; siquidem aliunde, quam à tali inclusionem non potest tali potentiae prouenire connexio essentialis cum actu, quando cetera, ex quibus illa coalescit, omnino ab ipso actu sunt absoluta, ut euenit quando actus est liber.

Respondeo potentiam, quae vnicuique subiecto ex suppositione alicuius actus ad eundem actum videtur attribui, re verà non esse ad eundem, sed ad distinctum metaphysicè. Actus enim, in cuius suppositione fundatur, & actus, ad quem terminatur potentia, quam subiecto attribuimus, semper sunt formalitates distinctae, & mutuo se excludentes ratione nostra: quippe qui eo, quem pro statu praesenti habemus, modo intelligendi in praescindendis formalitatibus potentialium, & actuum eiusdem, vel eorundem entium in infinitum progredi possumus cum fundamento sufficiente in entibus ipsis, ut pluribus exponemus infra suo loco. Itaque actus existendi, ad quem concipitur Petrus primo potens existere, & actus existendi, ad quem

quem ex illius suppositione rursus potens existere concipitur, distincti adæquate sunt per rationem nostram, ita tamen ut secundus ex primo necessario sequatur, ipsive annexus concipitur cum fundamento in re. Similiter actus iudicandi, ad quem primò Petrus proxime potens apprehenditur, & actus iudicandi, ad quem ex illius suppositione iterum concipitur potens, distincti adæquate sunt metaphysice, quasi accrescente secundo primo per nostram rationem, ut necessaria passione eius, &c. Quemadmodum dum de existentia ipsa actuali, ut de subiecto affirmamus existere; de vnione vniri, de iudicio iudicare obiectum, &c. actus talibus subiectis attributi, ab eis distincti, eisque superadditi concipiuntur, ut necessaria eorum, ac metaphysicæ passiones in ipsorum subiectorum essentia fundate. Cum sit necesse existere in rerum natura id, per quod aliud redditur existens in rerum natura, vniri extremo id, per quod aliud vnitur eidem extremo; iudicare obiectum id, per quod redditur aliud iudicans obiectum ipsum, &c. Ex quibus patet nullam potentiam proximam suum proprium actum ut exercitum includere in conceptu suo, atque adeo nullum actum, ut exercitum ad suam proximam potentiam intrinsece requisitum esse. Loquutus autem semper sum de actu prout exercito, aut existente, quia censo actum prout possibilem, seu potius possibilitatem eius in conceptu potentia proxima, cuius ille est actus, includi ut vnum ex necessariis constitutivis eius, ut probabo *prop. 6.* Porro plures actus ut existentes ad suas proximas potentias extrinsece requisitas esse, quatenus plures potentia proxima cum suis actibus prout existentibus connexæ sunt, indubitatum prorsus est.

Propositio 3.

¹²⁴ Quæcumque ex parte subiecti ad exercendum actum sunt requisita, intrinsece requisita sunt, ut illud proxime potens ad actum reddatur; secus, quæ ex parte subiecti ad exercitum actus non requiruntur.

Vtraque pars propositionis est certa. Prima autem ostenditur. Quia deficiente aliquo ex parte subiecti requisito ad exercitum actus, nequit intelligi subiectum absolute, & simpliciter, atque adeo proxime potens ad exercendum actum; siquidem ad exercitum actus id dicitur ex parte subiecti requiri, quod per modum conditionis, vel principij, seu subiecti, vel aliter complet facultatem eius, aut quoquo modo expeditam reddit a tale exercitum. Et satis constat, quousque facultas subiecti ad actum completa est, & expedita, nequitiam posse illud intelligi proxime potens actum ipsum. Sed id, quo præcise deficiente, subiectum non est proxime potens actum ad potentiam proximam talis subiecti, ad talem actum intrinsece requisitum est, iuxta *prop. 1.* Ergo.

¹²⁵ Secunda autem pars inde constat, quia semel completa, & expedita facultate subiecti per ea omnia, quæ ex parte eius ad exercitum actus sunt requisita (quæcumque demum alia desint) nihil desideratur, quominus sit subiectum proxime potens ipsum actum; siquidem esse illud proxime potens actum, & habere iam illud omnia, quæ ex parte sui requiruntur ad exercendum actum, in idem recidit, ut satis ex se est notum.

Propositio 4.

¹²⁶ Quoties plura subiecta ad eundem actum concurrunt, nequit vnum ad talem actum potentiam

Pharus Scient. Tom. I.

proximam habere, quin reliqua simul ad eundem habeant potentiam proximam.

E.g. cum plures causæ physicae concurrunt ad eandem actionem, ut concurrunt Deus, & creatura; habitus charitatis, & voluntas; species impressa, & intellectus; quodlibet agens in passio, & passum ipsum, aliaque huiusmodi, necessario debent omnes simul potentes proxime, esse ad illam. Ratio est conspicua, quia nulla eiusmodi causarum potest se sola talem actum elicere, hoc ipso, quod ille indiuisibilis est actus omnium, ut est notum: ergo quousque omnes possint proxime, nulla proxime potest. Confirmatur primò: quia nulla talium causarum, deficientibus reliquis, est proxime potens elicere actum, ut constat. Ergo neque erit eis non habentibus pariter potentiam proximam ad ipsum, deficiente enim potentia proxima earum, perinde se habent ac si non existerent in ordine ad exercitum actus; siquidem hoc non minus cum eorum potentia proxima, quam cum earum existentia connexum est, iuxta *prop. 3. q. 4.* Confirmatur secundò. Quia actus non est possibilis proxime, donec omnes causæ physicae, atque adeo effectuales eius proxime sint potentes illum elicere, ut patet: alias si ante potentiam proximam alienius, proxime esset actus possibilis, talis etiam esset ante potentiam proximam omnium, quod constat falsum esse: quia non est maior ratio vnus, quam aliarum, cum æquè depèdat ab omnibus. Ergo neque aliqua talium causarum est proxime potens ad talem actum, donec sint reliqua. Potentia enim proxima causæ, & possibilitas proxima actus vicissim referuntur. Confirmatur tertio, quia omnes prædictæ causæ cum suis requisitis componunt adæquatam virtutem, à qua immediate procedit actus. Ergo potentia proxima cuiuslibet adeo ad potentiam proximam reliquarum requiritur, ut omnes vicissim se se includant in conceptu reali vnus potentia proxima totalis, à qua singulae denominantur potentes proxime talem actum. Confirmatur quarto: quia approximatio agentis ad passum intrinsece est requisita ad potentiam proximam agentis, ut iure apud omnes est in confesso; siquidem, deficiente approximatione, agens absolute, & simpliciter non est potens agere in passio; ergo multò magis erit ad illam intrinsece requisitum passum ipsum, propter quod agens approximationem expolit. Sed non passum nudum, quia ratione nequit iuuare agens: ergo vestitum omnibus requisitis, ut proxime dicatur potens ad illud iuuandum. Et quidem, si quævis conditio ex parte causæ requisita ad causandum ad potentiam proximam causæ spectat intrinsece, ut apud omnes est certum, & ex doctrina generali *prop. 3.* constat, quanto magis concausa physica ad eandem potentiam proximam spectabit intrinsece, cuius iuuamine non minus, imò magis indiget causa, quam iuuamine conditionis; siquidem hoc à Deo sæpe potest miraculose suppleri, illud verò non item?

Porro, quæ de pluribus causis physicis, e.g. dicta ¹²⁷ sunt, pariter de pluribus quibusque aliis subiectis ad eundem actum concurrentibus venit intelligendum. Ex quibus liquet, quoties plura subiecta ad eundem actum concurrunt in conceptu reali potentia proxima cuiuslibet reliqua omnia cum suis potentiis proximis claudi.

Propositio 5.

Vnum ex requisitis intrinsece ad conceptum realem cuiuslibet potentia proxima actus, ipsius actus possibilitas est; siue sit, siue non sit subiectum actus cum tali possibilitate connexum.

Q 2

E.g.

E. g. Potentia proxima causæ ad producendum effectum, possibilitatem talis productionis includit in suo conceptu reali; siue cum tali possibilitate sit essentialiter connexa entitas causæ, siue secus. Et quidem casu quod talis connexio desit, ut iuxta plerisque in causa prima, & iuxta plures etiam in secunda, in aliisque huiusmodi subiectis actuum deest, propositio mihi certa est, quidquid in oppositum sentiat Ouied. *controuers. 7. Physic. punct. 2.* Nam sublata possibilitate sola causationis effectus, nullatenus potest causa intelligi proxime potens causare illum absolute, & simpliciter, ut est notissimum: quia ad impossibile non datur potentia absoluta, & proxima, ut constat. Sed id, quo solo sublato, subiectum non est proxime potens actum, ad potentiam proximam talis subiecti ad talem actum intrinsecè requisitum est, iuxta *proposit. 1.* Ergo possibilitas causationis effectus intrinsecè requisita est ad potentiam proximam causæ. Vel aliter. Ut causa euadat absolute, & proxime potens causare effectum citra controuersiam indiget aliquo modo possibilitate talis causationis; sed non indiget illa tanquam termino extrinseco connexionis, ut ponimus. Ergo indiget illa tanquam constitutio intrinseco. Quia quoties quævis essentia indiget aliquo ad existendum; & non ut termino extrinseco alicuius connexionis, quam cum eo habeat, non potest indigere illo ut constitutio intrinseco sui, ut vniuersè demonstratur *infra disput. 9. quest. 5. proposit. 3.*

129 Confirmatur primò. Quia si deficeret possibilitas alicuius creaturæ, Deus non esset proxime potens illam causare; sicut modo non est proxime potens causare chymæram; & tamen nihil in tali casu de intrinseca virtute diuinæ omnipotentia deficeret, iuxta sententiam, in qua procedimus. Similiter, si chymæra aliqua redderetur possibilis, confestim, absque accremento virtutis intrinsecæ, esset Deus iuxta eandem sententiam æque potens illam causare, ac potens est causare modo quamuis creaturam. Ergo præcisus defectus possibilitatis creaturæ facit ut in Deo non sit potentia proxima ad eam causandam, præcisæque talis possibilitatis positio facit ut sit. Quod est eiusmodi possibilitatem ad talem proximam potentiam intrinsecè requisitam esse, iuxta doctrinam supra statutam *proposit. 1. citata.* Iam, quod Deus modo neutiquam habeat potentiam proximam simpliciter & absolute talem, de qua tractamus, ad causandam chymæram (quidquid sit de potentia, quasi conditionata, quam ab aliquibus habere dicitur ad eam causandam casu, quod possibilis esset) subindèque neque eam haberet ad causandam creaturam redditam impossibilem, indubitabile prorsus est; alioquin plenam libertatem haberet Deus modo ad discernendam absolute, & efficaciter existentiam chymære, ipsique esset imputabile, quod non decerneret de facto. Quod est ridiculum.

130 Confirmatur secundo: quia communi existimatione sicut denominatio visus includit visionem actualem, ita denominatio visibilis includit visionem possibilem: eo videlicet, quod obiectum visum neque connectitur per suam essentiam cum possibilitate visionis; nec sine possibilitate visionis potest visibile esse, seu potens videri absolute. Ergo casu, quod causa, aut quoduis omnino subiectum cum possibilitate sui actus connexum non sit, non potest non in eius potentia ad talem actum talis possibilitas claudi.

131 Hinc pergo ad probandam positionem, etiam pro

casu, quod entitas causæ, alteriusve cuiusvis subiecti cum possibilitate sui actus connexa sit contra eundem Ouied. *supra*, necnon Pet. Hurt. & Arriaga sentientes pro tali casu oppositum. Illam *disp. 8. physic. sect. 2. subsect. 2.* hunc *disp. 7. Physic. sect. 2. subsect. 2.* Probo autem primò: quia licet entitas causæ connexa sit cum possibilitate effectus, semper manet per locum intrinsecum verum, deficiente sola possibilitate effectus, & persistente nihilominus per impossibile entitate causæ, non fore illam potentem proxime illum causare. Quod sufficit, ut possibilitas effectus, seu causationis eius ad potentiam proximam causæ intrinsecè, & necessario pertinere dicatur, iuxta doctrinam eandem *prop. 1.* Quomodo autem ex hypothesi impossibile non sequatur per locum intrinsecum utrumque cuiusvis contradictionis extremum, vtiliterque subinde ex illa sæpe arguatur, (ut nos in præfenti) ad rerum essentias persequendas, ex dicendis *disp. 11. competum* fiet. Secundo probò: quia quoties aliqua denominatio ex genere suo est semiextrinseca includens scilicet in suo conceptu reali aliquid subiecto denominato extrinsecum, non definit talis esse, neque illud includere; tamen in aliquo casu subiectum cum tali extrinseco connexum sit, ut patet in denominatione dissimilis, qua denominatur creatura dissimilis Deo, nec minus in suo conceptu reali includit ipsum Deum, quam si creatura cum illo connexa non esset. Sed denominatio potentis proxime actum semiextrinseca subiecto est, actusque possibilitatem includit in suo conceptu reali, quando cum tali possibilitate subiectum connexum non est, ut paulo antea probauimus. Ergo tantumdem est dicendum, etiam si ponatur connexum, ut modo contendimus.

Denique probari potest propositio vniuersæ: quia quoties duo subiecta per eundem actum exercentur, potentia proxima vnius subiecti ad talem actum nequit constare sine potentia proxima alterius; imò illam ambibit in se, ut *proposit. 4.* probatum est. Sed causa, & effectus exercentur per eundem actum, quo causa causat, & effectus causatur: ergo causa nequit esse proxime potens causare effectum, quin effectus proxime possit causari à causa; tum potentia proxima causa claudit potentiam proximam effectus, & vice versa. Atque possibilitas effectus ad potentiam proximam eius intrinsecè pertinet: quia posse causari cadit supra possibile. Ergo possibilitas effectus intrinsecè etiam pertinet ad potentiam proximam causæ. Idemque argumentum effici potest circa possibilitatem ipsius causationis, quia causa ob eandem rationem nequit exercere causationem effectus; donec causatio à causa exerceri possit; causatio autem exerceri nequit à causa, donec possibilis sit, ut constat. Quod autem de potentia causæ ad causationem dictum est, pariter habet locum in reliquis omnibus potentiis respectu suorum actuum.

132 Dices. Causatio effectus actualis absque potentia proxima causæ actualiter existente consistere nequit. Ergo potentia proxima causæ per possibilitatem causationis, quæ non est quid actu existens, nequit constitui: repugnat enim actu existere aliquid totum, cuius omnia constitutiva non sunt actu existentia. Respondeo, ut potentia proxima causæ, quæ denominatio quædam est semiextrinseca, dicatur actu existere, sat esse, quod existat actu id, quod conceptus eius realis dicit in recto, quin opus sit, quod existant omnia, quæ dicit in obliquo, è quorum numero est possibilitas causationis. Quod aliis huiusmodi denominationibus commune est, ut *infra suo loco* videbimus. Neque est necesse

neceffe, vt omnia, quæ quoquo modo iuuant causam physicam ad exercitium causationis, aut quoduis aliud subiectum ad exercitium actus, intrinsecèque subinde pertinent ad potentiam proximam eius, actu existentia sint absolute, dum actus absolute existit. Sunt enim aliqua, quæ citra absolutam existentiam e suo statu iuuare possunt, aut per modum causæ intentionalis; quo pacto iuuant finis, & alia obiecta; aut per modum conditionis; quo pacto iuuant possibilitas actus, negatio impedimenti ad ipsum, quæ nihil est existens; & alia huiusmodi. De quo plura *suo loco*.

134 Ex dictis infero primò, omnipotentiam diuinam prout existentem intrinsecè requisitam esse ad potentiam proximam cuiusvis actus; tum quia nequit non esse ea vnum ex subiectis ad eum concurrentibus; tum quia in possibilitate proxima eius intrinsecè clauditur, vt *suo loco* exponemus. Secundo infero non solam possibilitatem actus remotam, sed etiam proximam, quæ præter omnipotentiam includit in suo conceptu decretum Dei de existentia actus, in huius potentia proxima intrinsecè claudi: quia subiectum nequit esse potens proxime actum, donec actus proxime possibilis sit. Tertiò infero ad potentiam proximam actus prout exercendi in aliquo temporis instanti determinato, insuper requiri possibilitatem proximam durationis actus pro tali instanti; quæ mea quidem sententia, donec ipsius instans accedat, non adest: quia consistit in existentia sine contradictione conditionata talis durationis, quæ sicut & existentia ipsius durationis absoluta tali instanti per essentiam affixa est, vt vberius est explicandum, ac probandum *suo loco*.

Propositio 6.

135 Ex eo quod aliquid sit requisitum ex parte actus, vt terminus connexionis eius, non fit esse illud requisitum intrinsecè ad potentiam proximam actus. Vnde hæc plenè constituta, & existens potest intelligi independentè ab existentia eiusmodi termini.

Hæc propositio potissimum fundamentum est totius doctrinæ de libertate à nobis exhibendæ *infra suo loco*. Quocirca veritas eius sedulo est animaduertenda, & diligenter obseruanda. Probatur autem primò. Quia effectus per actionem productus essentialiter est requisitus ex parte actionis vt terminus connexionis eius, siquidem actio sine effectu per eam producta nullatenus potest existere, vt apud omnes in confesso, & satis ex se euident est; & tamen certissimum etiam est apud omnes, effectum per actionem productum ad potentiam proximam, qua causa talem actionem potest elicere, intrinsecè non pertinere. Alioquin nullus effectus esset ab aliqua causa liberè producibilis: quia in nulla causa potentia proxima ad producendum effectum esset compatibilis cum carentia effectus, prout ad eius libertatem requiritur. Tum effectus simul esset prior, & posterior naturæ suæ productione, & se ipso secundum idem esse physicum, & in eadem serie originis. Quæ sunt absurda. Igitur terminus connexionis actus requisitus ad existentiam eius, non eo ipso est requisitus intrinsecè ad potentiam proximam actus.

136 Secundo nihil magis est requisitum ad existentiam cuiusvis actus, quam impletur: cum prorsus repugnet actum existere sine se ipso. Et tamen

Pharus Scient. Tom. I.

nullus actus ad suam potentiam proximam intrinsecè spectat; actumque liberum speciatim extrinsecè conceptum eius esse, certò certius est, vt statuimus *propos. 2.* Ergo titulo requisiti ad existentiam actus præcise nihil est, quod ad potentiam proximam eius intrinsecè pertineat.

Tertiò. Ponamus causam proximè liberam ad duos actus vicissim inter se connexos. Quod citra dubium est possibile. Comperitum est alterum eorum actuum ad potentiam proximam alterius intrinsecè non pertinere. Alioquin causa ad neutrum maneret libera contra suppositionem: quia potentia proxima ad alterutrum connexa esset cum illo essentialiter ratione alterius, quo constitueretur intrinsecè. Tum si alteruter eorum actuum includeretur in potentia proxima alterius, sequeretur primo eos mutuo se ipsos causare secundum existentiam physicam in eodem genere causæ. Quod constat impossibile esse. Secundo sequeretur potentiam proximam ad coniunctum vtriusque actus ipsum coniunctum claudere in suo conceptu, quod etiam repugnat: quia omnis potentia præsertim libera adequate debet esse distincta ab actu, cuius est potentia, vt dicebamus nuper. Tertiò sequeretur coniunctum vtriusque actus non fore possibile proxime donec existeret: quia neuter eorum ante existentiam alterius proxime possibilis esset. Quod etiam est absurdum. Simile argumentum conficiet, si ponas actum liberum vnius causæ cum actu libero alterius connecti mutuo, aut saltem non mutuo, prout sæpe euenit de facto, vt cernere est in prædefinitione Dei libera de actu humano, in actu fidei libero de eodem, in aliisque huiusmodi.

Quartò. Si requisitum ad existentiam actus eo ipso pertineret intrinsecè ad potentiam proximam eius; contradictorium actus oppositi pariter pertineret: quia ad existentiam actus non minus est requisitum contradictorium actus oppositi, quam est quilibet alius terminus connexionis eius, vt constat (quidquid sit contradictorium actus oppositi, iuxta diuersas sententias de negationibus *disp. 9. q. 3.* exhibendas.) Hinc autem plane fieret, vt tolleretur e medio omnis libertas contrarietatis tam à diuina, quam à creata voluntate: quia nulla voluntas posset esse proxime libera ad eliciendam volitionem, vel nolitionem oppositam pro arbitrio suo. Quod est absurdum. Probo conspicue: quia potentia proxima ad volitionem, & potentia proxima ad nolitionem, in quibus consistit ea libertas, absque negatione nolitionis, quæ constitueretur prima, & absque negatione volitionis, quæ constitueretur secunda, consistere non possent, vt constat. Quo fieret, vt dum voluntas eliceret volitionem, non posset non defectu negationis huius carere potentia proxima ad nolitionem, & vice versa, dum eliceret nolitionem, non posset non carere pariter potentia proxima ad volitionem. Nunquamque subinde eliceret volitionem potens elicere nolitionem, vel e conuerso. Quod est in nullo euentu fore illam proximè liberam ad eligendam pro arbitratu volitionem, vel nolitionem. Clarius. Potestas, siue libertas proxima ad eligendum inter volitionem, & nolitionem absque omissione, seu negatione amborum actuum simul in voluntate existente constare non posset, iuxta dicta: ergo casu, quod voluntas alterutrum eorum eliceret, tali libertate careret; & consequenter etiam casu, quod omitteret ambos: quia eo etiam casu non haberet potentiam proximam ad vtrumvis compatibilem cum vtrouis, qualis debet esse libertas ad eligendum inter illos, vt est notissimum.

Q. 3. Vltorius.

139 Vltcrius. Si ad potentiam proximam actus intrinsecè esset requisita negatio actus oppositi, alia insuper non minora sequerentur absurda. Primum. Dum Deus elicit volitionem, nullatenus esse ipsi liberam negatione nolitionis opposita, nequit enim esse ipsi libera libertate mediata, scilicet media volitione, quam elicit, siquidem hanc naturæ prioritate præcedit, utpote pertineans intrinsecè ad potentiam proximam eius. Sed neque libertate immediata, siquidem ad nolitionem, cuius ea est negatio, Deus in eo casu potentiam proximam non habet defectu negationis volitionis intrinsecè requisita ad talem potentiam; subindeque ad impediendam illam per ipsam nolitionem impotens est. Si dicatur posse Deum liberè omittere volitionem, quam elicit, sicque per eius omissionem constituere potentiam proximam ad nolitionem, quæ sibi debeat; alia inde absurda proueniunt. Vel enim omittit purè volitionem, non elicit nolitione contraria, vel, hac elicit, non purè. Si hoc secundum: ergo omittit liberè volitionem sine libertate ad eam omittebam, quæ nequit non in tali casu carere defectu negationis nolitionis ad illam intrinsecè requisita. Si autem dicatur primum. Ergo Deus liberè simul, & non liberè omittit purè vtrumque actum. Liberè: quia ponitur, omissionem volitionis liberam esse, per eamque reddi etiam liberam omissionem nolitionis opposita. Non liberè verò, quia repugnat liberè nasci à voluntate omissionem ratione libertatis ab omissione ipsa oriunda, post ipsamque exercitam aduenientis: casu autem, quod Deus omitteret vtrumque actum liberè, omisso volitionis constitueret voluntatem diuinam proximè liberam ad omissionem nolitionis; & vice versa, omisso nolitionis ad omissionem volitionis. Quæuisque talium omissionum subinde prius natura esset, quam esset in voluntate sua libertas constituta per alteramque ita vtrius ratione libertatis à se oriunda, & post se exercitam aduenientis libera esset. Tum mutuo se vicissim causarent; liberè quidem, quia libertas constituta per vnā præcederet alteram, & simul non liberè: quia alterutram antecedenter exercitam sequeretur eius libertas. Quæ omnia contradictione sunt plena. Eademque pariter absurda in voluntate creata possunt inferri, dum ea sufficiente cognitione non caret ad eliciendos actus oppositos, ut nunquam caret diuina.

140 Quinto deniq; probatur propositio à priori. Quia quod ex parte actus ad eius existentiam est requisitum, non eo ipso est requisitum ex parte subiecti ad ipsum actum exercendum: fieri enim potest, ut aliquid ex parte actus requiratur ad existentiam, quin requiratur ex parte subiecti ad actus exercitum; id autem quod ex parte subiecti ad exercitum actus requisitum non est, neque ut subiectum enadat proximè potens actum est intrinsecè requisitum, ut statuius *prop. 3.* sine illoque existente proinde potentiam proximam ad actum adæquatè constitutam, & existentem potest subiectum ipsum habere. Tunc autem aliquid ex parte solius actus præcisè, non item ex parte subiecti ad exercitum actus est requisitum, quando illud eiusmodi est, ut verum sit per locum intrinsecum, fore ut subiectum nihilominus ad actum sine illo exercendum proximè potens esset casu quod actus sine illo posset existere. Sicut è contra: tunc aliquid ex parte subiecti, non verò ex parte actus requiritur ad ipsius actus exercitum, quando verum est per locum intrinsecum, fore ut eo deficiente nullatenus maneret subiectum proximè

potens actum, quantumvis actus sine illo existere posset. Ex parte autem vtriusque, tunc aliquid requisitum erit, quando, eo deficiente, neque subiectum exercere actum, neque actus existere poterit in quauis hypothese impossibili. Nos quippe discrimina huiusmodi requisitorum, aliter quam per huiusmodi veritates conditionatas de conditione impossibili, neque deprehendere possumus, neque explicare; cum tamen videntes intuitiue in ipsis rerum naturis inspiciant illa, atque discernant.

Stat itaque terminum connexionis actus requisitum ad existentiam eius bene posse ad potentiam proximam actus intrinsecè requisitum non esse, ita ut potentia non minus possit intelligi constituta, & existens ante existentiam talis termini, quam ante existentiam ipsius actus cum ipso termino connexi. Sed dubitari tamen potest an per causam actus (subiecto) sit proximè potens respectu actus, necesse sit, quod causa etiam termini sit proximè potens respectu termini: Respondeo id non esse necessarium, sed sufficere quod sit possibilis potentia proxima, sine qua terminus esse nequit. Nam causa actus, ut sit ad illum proximè potens, non magis eget potentia proxima ad terminum, cum quo actus connectitur, quam termino ipso, cum propter terminum duntaxat poscat potentiam proximam eius; sed non eget termino ut existente, sed tantum ut possibili, prout opus est, ut actus cum eo conexus sit possibilis, uti ex dictis liquidum est. Ergo neque eget potentia proxima ad terminum ut existente, sed tantum ut possibili. Pater id in actu imperante conexo cum actu imperato, tanquam cum quodam termino. Nam causa imperans proximè impotens est respectu actus imperantis antequam causa, cui imperatur, sit proximè potens respectu actus imperati: siquidem potentia proxima ad actum imperatum per ipsum imperantem completur. Et vniuersum, quod potest potentia proxima termini dependet in sua existentia ab actu conexo cum termino, potentia proxima ad actum bene constare potest independentè ab existentia potentia proximæ ad terminum. Ponamus enim causam actus illum liberè omittere, tunc certè non existeret potentia proxima ad terminum constituenda per existentiam actus, & tamen existeret potentia proxima ad actum constituens libertatem proximam ad actum ipsum. Quod si potentia proxima ad actum sine potentia proxima ad terminum constare potest, quando hæc per actum ipsum completur, ab eoque subinde dependet, etiam quando dependet constare poterit: quia potentia ad actum non magis requirit potentiam proximam ad terminum pro vno casu, quam pro aliis; sicuti non magis requirit terminum ipsum; utpote cum quo æquè pro omnibus casibus connectitur actus, ut supponimus. Igitur quia terminus, de quo loquimur, tantum requiritur propter actum, & potentia proxima ad terminum propter ipsum terminum; sicut ad potentiam proximam actus non existentia, sed tantum possibilitas actus requiritur: ita ad eandem potentiam non existentia, sed tantum possibilitas requiritur tum termini, tum potentia eius. Hoc tamen discrimine, quod possibilitas actus intrinsecè pertinet ad potentiam proximam eius, ut *prop. 5.* statuimus; possibilitas verò termini, & potentia eius tantum requiritur ad illam extrinsecè, quatenus pariter requiritur ad possibilitatem actus, ut terminus connexionis eius. Sed notare tamen oportet obiter actum posse connecti cum termino, vel prout existit in eadem mensura temporis, in qua existit ipse actus, vel

vel prout existente in diuersâ suæ præteritâ, siue futurâ. Tum vel prout existente in eodem signo naturæ secundum ordinem originis, siue causalitatis, in quo actus existit; vel prout existente in diuerso siue priori, siue posteriori. Tum denique vel prout existente in eodem statu cum actu, vel prout in diuerso iuxta varietatem statuum entium *infra disp. 10.* exhibendam. De quibus omnibus speciatim plura *sis locis* dicenda venient.

143 Opponet tamen aliquis contra dicta: vt causa sit proximè potens respectu actus, necesse est, quod omnes causæ physice ad eundem actum concurrentes sint quoque proximè potentes ad illum, iuxta doctrinam stabilitam *proposit. 4.* Ergo vt causa actus sit proximè potens ad actum, necesse etiam erit, quod causa termini, cum quo actus connectitur, sit proximè potens ad terminum. Nego consequentiam: quia potentia proxima principij ad eundem actum concurrentis requiritur ex parte causæ ad exercitium talis actus: potentia verò proxima termini, cum quo actus connectitur, non requiritur ex parte causæ, sed ex parte ipsius actus, sicut requiritur ipse terminus. Vnde sicut potentia proxima ad actum non claudit in se terminum; ita nec claudit potentiam proximam ad terminum. Deinde quando plures causæ influunt in eundem actum, omnes se vicissim adiuuant ad illum eliciendum: causa verò termini, cum quo actus connectitur, non magis influit in actum, quam ipse terminus; atque adeo causam actus ad actum eliciendum propriè non iuuat. Equis enim dicat, Antichristum prout peccaturum in sua differentia temporis, propriè adiuuare modo meum intellectum ad eliciendum actum fidei conexum cum suo peccato? Ex quibus omnibus apparet de potentia proxima ad terminum, cum quo actus connectitur, de reliquisque ab ipso termino requisitis eodem modo philosophandum esse in ordine ad potentiam proximam actus: omnia enim hæc cum ipso termino extra conceptum realem talis potentie sunt, vt vidimus, sicut & actus ipse.

Propositio 7.

144 Ad potentiam proximam actus omnimodis adequatam & plenam intrinsecè requisitū est, quod sit verum conditionatè, exiturum sine contradictione terminum connexionis actus, si existat actus ipse.

Hæc etiam propositio eximij est momenti ad materiam de libertate: Itaque licet existentia absoluta termini connexionis actus ad potentiam proximam actus requisita non sit, prout euicimus, *proposit. 6.* attamen vt talis potentia sit omnino adequata & plena, intrinsecè requisita est ad illam conditionata veritas de existentia sine contradictione talis termini sub conditione existentie actus. Nam hoc ipso quod actus nequit existere sine termino, potentia proxima actus nequit esse omnino adequata, tali veritate seclusa; sed inadequata est quodammodo; quatenus scilicet potentia proxima actus, & potentia proxima termini simul acceptæ proximè, & absolute possunt exequi actum & terminum. Potentia verò proxima actus sumpta seorsim, dumtaxat potest exequi actum veluti sub conditione, quod potentia proxima termini exequatur terminum: quod ipsum est esse eam veluti inadequatam, donec sit verum exiturum siue contradictione terminum, si existat actus.

145 Probemus id, exempli, & claritatis gratia, in causis liberis actus, & termini: primò quia eo ipso

quod nequit actus sine termino existere independentè à nutu causæ liberæ termini actus à sua causâ poni non potest, atque adeo hæc plenum, & adequatum dominium actus non habet; quouique in sua manu habet nutum causæ termini, qualiter habere censetur, cum primum est verum ponendum a sua causâ sine contradictione terminum, si ponatur actus à sua.

Secundò: quia si causa termini liberè omittat illum ponere, quo casu causa actus erat positura actum, si poneretur terminus, causæ actus nullomodo est imputabilis omisso actus: quia in tali casu non stat per ipsam, quod actus non ponatur: ergo in tali casu causa actus non habet adequatam dominium, atque adeo neque adequatam potentiam proximam actus, alioquin ei imputaretur actus omisso. Si verò è contra verum sit ponendum sine contradictione à sua causâ terminum, si ponatur actus à sua, & hæc nihilominus actum omittat; tunc actus omisso soli imputabitur causæ actus: quia in tali casu per ipsam solam stat quod actus non ponatur. Igitur per veritatem conditionatam de existentia sine contradictione termini sub conditione existentie actus completur in causâ actus adequatum dominium, & consequenter adequata potentia proxima eius.

Tertiò. Tunc censetur quis habere in sua plenâ & adequatâ potestate consequutionem finis, cum verum est, præstanda cum effectu ab aliis cætera ad illam necessaria, casu quod ille præstet omnia, quæ dependent ab ipso. Tunc verò secus, quando id non est verum, vt constat. Ergo tunc causa libera actus in sua plenâ potestate habet eius exequutionem, cum verum, est ponendum sine contradictione ab aliâ terminum necessarium ad actum casu quod actus ipse ponatur à sua.

Quartò. Cum terminus connexionis actus à sola causâ actus dependet (vti dependet effectus à sola causâ actionis, media qua fit) idcirco talis causa plenè, & adequatè est potens ponere actum, quantumvis hic sine termino poni non possit, quia positio actus infallibiliter fert secum positionem termini; alioquin certè non futura adequatè potens, si positio actus infallibiliter secum non ferret positionem termini, sed hoc ipso, quod est verum, ponendum sine contradictione terminum, si ponatur actus, positio actus infallibiliter fert secum positionem termini, à quacumque ille causa ponendus sit; secus si id verum non est. Ergo veritas conditionata de existentia sine contradictione termini sub conditione existentie actus, plenè & adequatè potentem constituit causam actus ad ipsum ponendum. Imo verò causa etiam se sola ponens actum, & medio ipso terminum; idèò antequam actum ponat, est potens adequatè illum ponere, quia licet actus nequeat sine termino existere, talis tamen ille est ex suo conceptu, vt si ponatur, necessariò feret secum terminum ipsum. Quod ipsum est, talem etiam causam plenè & adequatè constituit potentem ponere talem actum per veritatem conditionatam de existentia sine contradictione termini sub conditione eius.

Quintò: sublatâ dictâ veritate solâ, & cæteris omnibus permanentibus causa actus sumpta seorsim simpliciter, & absolute est impotens ponere actum: ergo potentia reddens causam simpliciter, & absolute potentem ponere actum, qualis est plena, & adequata, intrinsecè ad suam constitutionem requirit talem veritatem. Consequentia est euident ex doctrina *proposit. 1.* Antecedens probatur

tur planè, quia causa simpliciter & absolute est impotens ad ponendam chimeram, sed posito actus, dicta veritate sublata, est chymera: quia si eà veritate sublata existeret actus, actu existente, aut non existeret terminus connexionis eius, aut non existeret sine contradictione, quorum utrumque est chymera, ut constat. Ergo.

150 Hinc sexto à priori. Quia sicut possibilitas actus ita est conditio ex parte causæ requisita ad actum ponendum, ut potentiam proximam eius constituat intrinsecè, uti *proposit.* 5. probatum est; sic veritas conditionata de existentia sine contradictione termini connexionis actus sub conditione existentie actus ita est conditio ex parte causæ requisita ad actum ponendum, ut proximam quoque, & adequatam potentiam eius constituat intrinsecè. Quandoquidem tali veritate sublata non minus redditur actus respectu causæ sumptæ seorsim impossibilis, quam sublata possibilitate ipsius actus redderetur. Iam verò, quod potentia proxima, & adequata causæ per predictam veritatem conditionatam, etsi hæc nihil absolute ponat in esse, constitui possit, maiorem difficultatem non habet, quam quod per possibilitatem actus in quadam etiam veritate conditionata consistenter possit constitui. De quo iam actum est *propos.* 5. citata.

151 Stet ergo firmam potentiam proximam plenam omnino, & adequatam actus connexi cum alio quopiam termino per veritatem conditionatam compleri constituique intrinsecè de existentia sine contradictione termini sub conditione existentie actus. Dico *sine contradictione*: quia ex hypothesi, quod existat actus connexus cum termino, semper, & necessario sequitur, atque adeo semper, & necessario est verum existere terminum. Quod tamen sub tali hypothesi sit verum existere terminum sine contradictione, aut cum illi id pendet ex nutu, & determinatione causæ, à qua est oriunda liberè positio termini; quando ea ab aliqua libertate est oriunda distincta à libertate actus. Supposito enim, quod per positionem actus non sit tollenda libertas ad terminum, quando causa termini alias pro suo arbitratu est positura terminum, verum est sine contradictione terminum ex hypothesi, quod existat actus; secus quando alias causa termini liberè, se ad non ponendum illum est determinatura c. g. casu quod Petrus alias est liberè peccaturus in instanti A. verum est. Si extiterit revelatio diuina de peccato Petri pro instanti A, existet peccatum ipsum sine contradictione. Casu verò quod Petrus alias non est peccaturus liberè pro instanti A, sub hypothesi revelationis diuinæ de peccato Petri pro instanti A, duo contradictoria erunt vera, nempe & peccatum Petrum pro instanti A, quia id infert essentialiter revelatio, & non peccatum, quia Petrus pro tali instanti nutu suo non est peccaturus. Nec mirum, cum in tali casu hypothesi sit impossibilis consequenter. Verum de hoc puncto vberior sermo habendus suo loco est. Hic solum restat aduertendum. Quod diximus e. g. de actu causæ liberæ relatè ad terminum connexionis, etiam à causâ libera oriundum, pariter in omnibus actibus quorumvis subiectorum respectu ad quosvis terminos habere locum.

152 Itaque ex dictis in hac, & præcedente propositione concluditur, veritatem conditionatam de existentia sine contradictione termini connexionis actus sub conditione ipsius non solum requisitam esse, sed etiam esse sufficientem, si cætera adsint ad constituendam potentiam adequatam proximam

actus. Quod insuper confirmari potest: quia nequit non esse sufficienter constituta potentia plena, & adequata proxima actus, quando ipsi est proximè possibilis actus adequatè, & plenè: nequit autem non esse talis quando verum est ipsum absque vlla contradictione exiturum, si hic, & nunc existat. Quod nequit verum non esse, quando, instantibus cæteris requisitis, verum est exiturum sine contradictione terminum, si existat actus ipse.

Propositio 8.

Ad potentiam proximam actus bene potest esse 153 aliquid requisitum extrinsecè, ut terminus connexionis eius, quin ad eandem ut constitutum eius extrinsecè requisitum sit.

Est certum: quia sicut cætera cuiuslibet generis entia cum alio quopiam ad suam essentiam intrinsecè non pertinente possunt esse connexa: ita potentia proxima ad actum cum alio quopiam potest connexa esse, quod in suo conceptu essentiali intrinsecè non includatur. Tum sicut aliquid requisitum ad existentiam actus potest nullomodo proximè in actum influere, atque ita extra potentiam proximam actus esse, uti *propos.* 6. statutum est, ita aliquid requisitum ad existentiam potentie proximæ actus potest nullomodo proximè in actum influere; sicque ad ipsam potentiam proximam actus intrinsecè non pertinere. Id quod veluti à posteriori constat etiam apertè: quia quando potentia proxima ad actum, cum actu ipso connexa est, actus ad existentiam eius est requisitus; & tamen actus nec clauditur intrinsecè in conceptu reali talis potentie, iuxta doctrinam statutam *propos.* 2. nec ullomodo in seipsam influit, ut est notissimum.

Ex hac certissima veritate manifestè refutandi 154 veniunt quidam Recentiores dicentes principia conservatiua causæ ad actum primum proximum eius intrinsecè spectare ut conditiones requisitæ ad causandum: quia, inquit, non minus est necessarium, ut causa producat effectum, quod causa conservetur à suis principiis, quam quod sit approximata ad passum, instructaque cæteris conditionibus, sine quibus causare nequit. Etenim hoc contra communem Philosophorum consensum, siue existimationem est. Quis enim hæcenus putavit causas remotas quantumvis ad existentiam proximæ requisitas cum hac immediatè concurrere ad eius effectum causandum, adhuc ut conditiones? Quam autem id sit falsum constat ex dictis: quia quod requiritur præcisè ut existat causa, qualiter solum requiruntur principia conservatiua eius, non eo ipso simul cum causa influit immediatè in effectum, ipsamve aliquo modo iuvat ad influendum. Alias Deus per decretum quo conservat voluntatè creatam, influeret cum illa ad peccatum ad illudque eam iuaret, quod est absurdum. Tum simul cum actu fidei de Deo ut infinite sapiente omne ens existens, possibile, & impossibile concurreret immediatè ad actum charitatis oriundum à tali actu fidei. Quod est ridiculum. Quandoquidem titulo connexionis essentialis, quam talis actus fidei habet cum sapientia diuinâ, & media illa cum omni ente cognito à Deo, non minus est omne ens requisitum ad existentiam ipsius actus, quam quavis causa conservatiua eius. Porro principia conservatiua causæ solum requiri, ut ipsa existat, & ab Aduersariis supponitur, & ex se satis notum est. Si enim causa à se ipsa posset existere, ad nihil utique indigeret principiis conservatiuis sui, quâ talibus; eisque subinde deficientibus, æque illa per

Disp. VIII. De actu obiect. Quæst. V. 189

per locum intrinsecum proximè potens ad operandum existere posset, ac modo. Quod argumentum est, talia principia ad potentiam proximè operatiuam eius intrinsecè non pertinere, vt dicebamus in simili *propos. 6.* Et confirmari potest ex dictis: quia si essentia causæ, & quælibet alia essentia creata à suo conceptu reali excludit, nec potest non excludere omnia principia conseruatiua sui quantumuis illis indigeat ad existendum, cur essentia potentie proximæ ad operandum, quam causa habet, non excludit pariter à suo conceptu reali omnia principia conseruatiua sui (è quorum numero sunt conseruatiua causæ) quantumuis illis indigeat ad existendum?

155 Quod si principia remota actus titulo talium ad potentiam proximam eius intrinsecè non pertinent, merèque remote subinde manent, etiamsi ad existentiā talis potentie, alicuiusue in illa inclusi sint requisiti, multo minus pertinebunt, quando requisiti non sunt, vt sepe contingit. De quo, supposita doctrinā traditā, nullum, est dubium. Alioquin nullum principium remotum actus esset possibile, quod simul proximum non esset. Quod quam sit absurdum, & ex ipsis terminis, & ex *superius* dictis satis est notum.

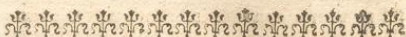
Proposio 9.

Potentia proxima actus ad actum ipsum prout existentem intrinsecè requisita non est. Extrinsecè verò aut requisita, aut non requisita esse potest.

Prior propositionis pars inde constat: quia potentia proxima, & actus in quantum existens conceptus sunt inuicem se excludentes, prout *supra* *propos. 2.* statutum est. Posterior autem inde, qui actus aut connexus, aut non connexus cum potentia proximā, à quā procedit, potest existere. Caterum, omiſſa priori parte, quæ ex doctrinā propositionis citata satis est nota. Præ maiori posterioris intelligentiā notandum est, etsi possit euenire, sepeque eueniat, vt actus cum eā numero potentia proximā, à quā procedit, seu cuius est actus connexus sit, vt cernere est in actibus existendi, subsistendi, durandi, aliisque huiusmodi, qui suo pte conceptu cum his indiuiduis subiectis, sub indiuiduisque conditionibus, ac circumstantiis connexi sunt, attamen etiam euenire potest, sepeque euenit, vt actus non cum eadem numero potentia proximā, à quā est, bene tamen cum aliquā talis speciei connexus suā naturā sit. Sic enim volitio obiecti A. necessario potest oriri à potentia proximā voluntatis constitutā per cognitionem aliquam obiecti A. sed non ab ea, à qua de facto oritur, constitutā per talem numero cognitionem. Et productio caloris in ligno ab aliqua potentia proxima huius ignis constituta per aliquam approximationem ad tale lignum petiri nasci; non tamen à constitutā per hanc numero approximationem. Pariterque in similibus. Nihilominus vtriusque huius generis actus cum sua proxima potentia connexos absolutè vocamus: qui vel cum hac, aut alia simili ita connexi sunt, vt si hæc deficeret, esse non possent, nisi alia similis supplens eius vicem accederet. Sunt enim alia potentie proximæ adeo non requisitæ ad actum, in quē influunt de facto, à nobisque subinde absolutè non requisitæ nuncupate, vt licet desint, nihilque vice earum accedat subiecto actus, adhuc tamen manere illud potest, sepeque manet proximè potens actum ipsum. Talis est potentia constituta per imperium, quo voluntas aliquem actum imperat, illumque medio imperio cauſat: cum tamen ad cauſandum eundem per se

immediatè præſcindendo à tali imperio, ac proinde seculo, sit proximè potens, & ceteræ huiusmodi constitutæ per aliquid de facto adiuuans subiectum ad exercitium actus; cum tamen ad tale exercitium nullatenus sit requisitum.

157 Ex quibus patet præterea, quæ ex parte subiecti ad exercitium actus sunt requisita, intrinsecèque subinde constituunt potentiam proximā requisitam ad actum, iuxta doctrinā *propos. 3.* alia, quæ ex parte subiecti etiam se habent, ipsumque quoquo modo iuuant ad exercitium actus, ad potentiam proximam actus non requisitam ad actum ipsum intrinsecè spectare, ad illamque proinde intrinsecè requisita esse. Hæc satis pro præſente quæſtione.

DISPUTATIO IX.

De ente, essentiā, & existentia, atque de opposito Non ente.

VANQVAM hæc disputatio ad Metaphysicam ferè pertineat; oportuit tamen huic inserere illam: tum quia termini eius inter obiecta intellectus humanæ, de quibus agimus, primum sibi post terminos disputationis præcedentis vèdicant locum Tum maximè, quia tractatio eorum eximie confert ad ea, quæ in sequentibus sunt dicenda, ex dictisque in præcedentibus naturaliter fluit. Erit autem sermo in præſenti *disp.* de Ente, Essentiā & Existentiā ealibus. Non verò de ente, Essentiā, & Existentiā rationis. De quibus *d. 12.* Tum sermo erit de Non ente sumpto pro negatione, siue earentiā Entis. Non verò sumpto (vt sumi solet) pro Ente chymérico, siue impossibili. De quo. *Disp. 11.*

QVÆSTIO I.

Quid sit Ens, quid Essentia, quid existentia in vniuersum?

Suppono primò ex dictis *disputatione 8. quæst. 2.* 1. illum conceptum obiectiuum dici actum in vniuersum, qui significatur per verbum, & per tempora coniungatur; à nobisque instar cuiusdam exercitij alicuius subiecti circa aliquem terminum concipitur. Estque propriissimum obiectum iudicij nostri: per quod indispensabiliter ipsi subiecto affirmatione tribuitur, negatione detrahitur. De quo *ibi* plura.

Suppono secundò, vnicum actum significatum per verbum posse actum primum vocari: quod ceteros omnes per alia verba significabiles præcedit. Qui subinde actus secundi veniunt dicendi, vt etiam *disp. 8. q. 2. dñs. 3.* exposuimus; nec sine primo dari possunt, iuxta *propos. 3.* statutam dictā *disp. 8. q. 3.*

Suppono tertio, omnem omnino actum tribus modis à nobis concipi posse, ac frequentissime solere. Primò vt exercitium actuale subiecti; qua ratione significatur per verbum. Secundò cum abstractione quadam: quo pacto significatur per nomen verbale. Tertio vt compositum cum subiecto: quo modo per participium verbi significatur, & in concreto sumi dicitur, prout latius explicatum est *supra* *disp. 2. quæst. 4. Consell. 3.*

Suppono